

ДОМИНГО САНТОС ПРИТЧА

Превод от испански: Пепа Еремиева, —

chitanka.info

I

Наричаше се Хуан, въпреки че в първия етап на реорганизацията, след Голямата промяна, му определиха друг регистрационен номер NZ.27364.V. Но той си оставаше Хуан, защото така му казваха като малък, когато всичко беше на мястото си и светът си беше свят. Продължаваше да се нарича Хуан, макар че табелката за самоличност, която висеше на врата му, натрапваше някакви абсурдни цифри.

Беше твърде стар. Прекалено може би. Беше преживял толкова много години, че едва си спомняше за младостта. Беше на... но какво значение имаше възрастта? Беше стар колкото своя свят.

Не се занимаваше с нищо определено. На няколко пъти правиха опит да го уловят в стоманения капан на Новата организация, въпреки че никога не успяваха. Беше свободен и щеше да си остане свободен, докато има живот в него — казваше той. Беше единственият човек в целия свят, който вършеше каквото искаше и знаеше това. А то му даваше усещането за неопределимо щастие, което не би заменил за цялата власт над вселената.

В началото, когато се извърши Голямата промяна и последователно се осъществяваха реорганизациите, свързани с нея, мнозина бяха като него. Хора, отритнати от обществото, които не можеха да се приспособят към никаква промяна, нито да участвуват в коя да е от новите задачи. Другите ги наричаха „скитници“ и инстинктивно страняха от тях. Но времето минаваше и Новата организация постепенно ги поглъщаше. А онези, които не се претопиха, бяха изолирани и измираха един след друг.

Остана само той. Отдавна беше единственият. Хората забравиха значението на думата „скитник“ и срещнеха ли го, гледаха го с любопитство. Полицията по Градовете се опитваше да го залови и да го вмести в социалния механизъм. А той все бягаше, бягаше, бягаше.

Такава беше участта му: да бяга. От град на град, като следва трасетата на въртящите магистрали и се старае да не тъпче безбрежните насипни площи, където житото, царевицата и зеленчуците избуяваха на гъсто, в изобилие. Да бяга без определена посока, чужд на всичко и същевременно съпричастен на всичко. Да бяга, да бяга, да бяга... търсейки нещо, което знае, че няма да намери никога.

Беше единствен екземпляр в света, представител на вид, застрашен от изчезване. Ала той продължаваше да върви по пътя си, като очакваше с примирение оня неизбежен ден, в който щеше да настъпи краят му.

Разказваше истории. Това беше единственото му занимание — да разказва истории.

Стари, чудни, прекрасни истории... Истории, съвсем непознати за повечето хора. Невероятни разкази, вълшебни приказки... Притчи. Хроника за други, отминали времена, далечни спомени за отдавна забравена действителност, щрихи от един свят, който беше престанал да съществува. Ала въпреки това си оставаше неговият свят. Хуан се вкопчваше в тях с патетична безнадеждност, защото те бяха единственото, което имаше. Желаше да приобщи хората към преживяванията си, да запази ярки спомените си, да попречи на миналото да умре безвъзвратно. Мъчеше се да пробуди и да разкаже спомените си. В такива моменти лицето му се сгърчваше, а докато произнасяше думите, в очите му проблясваше светлина. Бяха истории, които почти никой не разбираше и сигурно мнозина намираха смешни, но неколцина може би ги смятаха за прекрасни.

— Имаше едно време — всички негови истории започваха с „имаше едно време“, — свят, който не приличаше на днешния. Тогава още нямаше Градове, нито въртящи се магистрали. Не съществуваха необятните площи с интензивни култури, нито угоителните развъдници. Земята беше разпределена и хората я обработваха сами, а не с работи. Беше приятно да се гледа как, наведени над земята, те копаеха лехи с мотиките и заравяха внимателно семената. А животните препускаха на воля из ливадите, пасяха зелената трева и спокойно преживяха. Вече няма трева, защото фуражите от отпадъчни продукти

угояват по-бързо и не заемат място. Но колко хубаво беше да видиш поля, покрити с трева...

Хората го слушаха с недоумение. Повечето не разбираха думите му, защото бяха млади и бяха родени след Голямата промяна, която бе унищожила всичко. Не познаваха значението на понятия като: мотика, сеитба, паса, трева. Неща странни, старинни, забравени.

— Да, имаше големи градове, но също и малки селца с червени покриви и съвсем бели фасади, винаги прясно варосани. Хората разполагаха с обширни пространства, в които се движеха, уединяваха се и се радваха на миговете самота. Срещаха се и огромни целини, съвсем безплодни и запустели, както и други площи, изцяло обрасли с дървета, зеленчукови градини и пасища. Имаше просторни паркове, градини и водоскоци. И плажове и планини, реки и долини, и прекрасни водопади, и ручей, и...

— Но така се е разхищавало много земя — все се намираще някой да го прекъсне. — Къде са се побирали хората? Как са успявали да се сдобият с всичко необходимо, за да живеят?

Тогава Хуан млъкваше, навеждаше глава и не можеше да избяга от отчаянието, което късаше сърцето му.

— Да — съгласяваше се той. — Така се разхищаваше много земя.

Голяма част от слушателите на HZ.27364.V бяха деца. Те никога не бяха чували родителите си да говорят за непознати неща и слушаха очаровани чудните разкази на Хуан за неznайни места. И му задаваха въпроси, много въпроси.

— А онези деца играели ли са и те като нас?

— Да, имаха много играчки, за да се забавляват. Имаха кончета, влакчета, кукли, ребуси, конструктори... Много играчки.

— Електронни ли са били всичките им играчки?

— Да, да... Имаше някои електронни.

— Но не всичките.

— Не. За щастие, не.

— Но тогава е трябвало те да ги *разиграват*. Сигурно са се отегчавали много.

— А имало ли е механизирани играчки с лазерно дистанционно управление?

— Не, нямаше.

— А кораби от гумирана пластмаса?

— Също не.

— А радари за дълго разстояние?

— Не, нямаше радари, нито детектори.

— А децата ходили ли са на хипнотично училище?

— По онова време нямаше такива училища. Децата учеха в малки училища и един учител обучаваше не повече от десет, двадесет, петдесет ученици, а не хиляда и двеста както сега. Сам обясняваше всички онези неща, които детето трябва да знае, като порасне. И децата учеха така...

— Ха, каква бъркотия!

Децата задаваха въпроси, много въпроси. Хуан се опитваше да отговори на всичките, защото му харесваше да задоволява любопитството на хората. Но докато се занимаваше с това, виждаше, че не го разбират, и мъката, която свиваше сърцето му, ставаше все по-голяма. Даваше си сметка, че говори за отминали, мъртви неща, които никога вече не ще се върнат, защото действителността беше твърде различна...

В началото хората го слушаха с удоволствие, почти с интерес, запленени от очарованието на непознатите неща, които се разкриваха пред тях за пръв път. Някои му даваха като награда за разказите разменни жетони и той успяваше да си купи част от жизненонеобходимите неща. Но с течение на времето неговите истории ставаха все по-чужди, по-неразбираеми и губеха привлекателността си. Хората започнаха да го избягват и облечените в синьо полицаи все по-често бяха по петите му. Все повече го отстраняваха от живота.

Хуан разбираше причините. Наистина за мнозина външният му вид беше необичаен. Брадата му беше пораснала и отдавна не беше използвал депилатоар; дрехите му бяха демодирани, съвсем протрити на места и ушити от плат, материал, който не се използваше вече, а освен това се състояха от две части, вместо една. Покриваше дългите си рошави коси с нещо странно, което наричаше шапка; не носеше прилепнали ботуши, а ниски обувки, твърде очукани и окъсани. Беше

мръсен и неугледен... което не се харесваше на изрядно спретнатите хора от Новата организация.

Той се опитваше да ги накара да проумеят причините за това.

— По-рано се миех често в реките и ручеите. Но сега те изчезнаха: дойдоха хората и ги превърнаха в големи подземни канали, за да използват изцяло водата и площите, които тя покриваше. Сега трябва да се къпя в това, което вие наричате асептични бани, и се срамувам.

Хората не го разбираха. Не проумяваха факта, че не работи, че ходи облечен по необичаен начин, че едва преживява с разменните жетони, които му подхвърляха като милостиня ту от едно, ту от друго място. Недоумяваха защо не живее като останалите в града, в удобно минижилище за ергени или в апартамент, че не се труди като всички по четиридесет часа седмично в производствения център, във фабриката или в предприятието. Никой не разбираше как може да живее извън обществото.

Хуан разбираше това. Даваше си сметка, че отворилата се преди години пропаст между него и света се разширява все повече и ще го погълне, както се бе случило с много други преди него. Хората все по-често го отбягваха, полицаите в синьо го преследваха неуморно, не от омраза, а просто по инерция, и той не можеше да се задържи дълго в един и същи град. Малцина схващаха неговата философия. Но въпреки всичко той продължаваше да разказва невероятните си истории, „чудесните“ си истории за света, когато е бил наистина свят, и обикаляше от град на град, по банкета на въртящите се магистрали, опитвайки се да не тъпче избуялите ниви, където житото, царевицата, картофите, соята и безброй други култури растяха бързо, сякаш се стремяха към смъртта.

Но настъпи мигът, когато призна пред себе си, че е прекалено изморен. Изморен да бяга, да гледа как хората се отдръпват рязко от него. Много пъти, по време на топлите или пък студени самотни нощи, си беше мислил да приключи веднъж завинаги с този живот, да се примири и да потъне в анонимността, където всички останали бяха щастливи: да изчезне заедно с тях, да се приобщи към установените норми на Голямата промяна. Някакъв необясним подтик го задържаше на мястото му, но той знаеше, че няма да устои още дълго време. Щеше да дойде денят, когато всичко ще свърши за него: ще бъде

зачислен към Новата организация, независимо от желанието си, и така ще скъса със скитническия си живот, както се бе случило с много други преди него. Щеше да се превърне в още един измежду милионите безлични, безгласни и бездушни хора. И може би тогава щеше най-после да си отдъхне и да се успокои.

— Защо се съпротивлявам? — питаше се той все по-често. —
Защо се боря?

II

— Градът е натам — му казаха и посочиха на изток. И Хуан продължи пътя си, знаейки какво ще намери на края.

Не беше още един Град, а Градът. Столицата на страната. Простираше се на повече от две хиляди квадратни километра площ и наброяваше сто деветдесет и два милиона жители. Градът беше укрепен откъм морето и разпръснат в многобройни долини, обградени от планински възвишения, които образуваха концентрични кръгове. Хуан си го спомняше още от времето, когато Градът гледаше към морето. Беше красив, най-красивият град в страната, въпреки че тогава още не бе столица. Имаше голяма жилищна зона, ограничена от първия кръг хълмове, и стара част, разположена до брега на морето. Ниските къщи, които нямаха и десет етажа, сякаш пъплека по склоновете на първите възвишения в стремежа си да видят по-добре синята повърхност, която се сливаше с небето ей там, на хоризонта. Беше чист и спокоен град с широки и весели улици, с градини, паркове и дървета по тротоарите.

Но така се пилееше много земя, а тя беше нужна, за да се отглеждат културите за изхранване на населението. И тъй дойдоха архитектите на Голямата промяна и събориха старите сгради, като издигнаха на тяхно място големи кули от желязо, цимент и стъкло, стерилни и функционални, високи писти за движение, огромни комплекси от минижилища. Изчезнаха просторните булеварди, площадите и градините. От предишното великолепие остана само една малка сграда, дъвен, издигнат в чест на някакъв непознат бог, храм. Неговите осем заоблени островърхи кули от стар и хубав камък, засенчени, почти притиснати от високите жилищни блокове, които ги заобикаляха и скриваха слънцето, сякаш искаха да стигнат небето. Никой не знаеше защо все още не посягаха на храма.

Хуан тръгна към Града, следвайки от вътрешната страна трасето на въртящата се писта — огромна артерия за бързо придвижване, която пресичаше в права линия неравния релеф на страната и преминаваше

през древни реки, планини и долини. Отляво и отдясно, както винаги, безбрежните обработваеми площи, големите силози, огромните угоителни ферми за добив на месо заемаха мястото на старите села и махали. Превозните средства се движеха бързо по пистите и Хуан ги виждаше как профучават като стрели: фш, фш, фш! В небето, по четирите въздушни коридора за местно движение, се разминаваха светкавично летателните машини. Виждаха се като големи сенки, които браздяха небето, подобно на огромни птици, прехвърчащи над полята. Огромни птици. Защото другите, дребните птички от миналото, които кацаха по дърветата и поздравяваха с песен слънцето, бяха изчезнали.

Накрая той стигна до Града. И както винаги, когато влизаше в нов град, гледката на монолитните сгради го зашемети.

Градът е прекалено голям. Огромен конгломерат от желязо, цимент и стъкло, споени в абсурдния си стремеж да стигнат небето. Къщите са като хиляди очи без зеници, втренчени в нищото, застинали, мъртви. В града няма крива линия — всичко е право, студено, изсечено, с твърди ъгли на изострените плоскости. Въртящите се писти се пресичат на седемнадесет нива за движение, образувайки сложна мрежа, учудващо гъста плетеница, която обхваща в хаотичната си паяжина целия Град.

Въпреки това хората са доволни от Града си. Казват, че е най-яркото доказателство за мощта им. Построяването му е дело на титани и те, само те са го осъществили. Това ги кара да се чувствуват могъщи. Гледат влюбено Града си и гордостта гъделичка сърцата им. Казват, че той е техният шедьовър, техният грандиозен шедьовър.

Но човекът в Града е като мравка. Нищожно малък спрямо гигантските сгради, нищожно малък спрямо пистите за движение, нищожно малък в сравнение с неорганичния комплекс на структурата му, той се чувства смазан. Обитава миниатюрна клетчица, загубена в огромния конгломерат — стаичка от няколко квадратни метра, забутана във вътрешността на някой от студените, монолитни блокове от желязо и стъкло. И в тази малка кутийка човек се ражда, живее, обича и умира. Почти никой не забелязва неговото присъствие, той е само още едно лице измежду многото други, един номер и букви в

някакъв далечен централен регистър. В действителност той притежава само една табелка за самоличност, сведена до магнитен сигнал върху пластинка от неръждаема стомана, която виси на врата му. През целия си живот не е нищо повече от това. А когато умре, откачат табелката от врата му и една от многобройните машини за контрол върху населението в отдалечения Централен регистър просто заличава записа, който заема само няколко милиметра от лентата на магнитния диск. И гражданинът изчезва, сякаш никога не е съществувал.

Всичко това караше Хуан да се вълнува пред големия Град. Преди съществуваха места, където човек можеше да си отдъхне: паркове, градини, булеварди. После те изчезнаха и Градът стана негостоприемен за всички онези, които не съумяваха да възприемат новата действителност. Мнозина избягаха на село, търсейки свободата, която липсваше в градовете. Дълго време диреха убежище в селата, изоставени от предишните им жители, които бяха предпочели сигурността на градовете. Но селата изчезваха едновременно с изменението на земята. Пристигнаха големи машини и изравниха почвата отвсякъде, заоблиха планините, запълниха долините, преградиха реките и създадоха подводни водоеми и безкрайни обработваеми площи. Природата бе променена от ръцете на човека. И хората загубиха последната си опора, последния си дом.

Хуан влезе в големия Град. И както винаги необятността му го смая. Видя, че хората, които бързаха по пешеходните писти, се отдръпваха пред него и го оглеждаха с любопитство, примесено с почуда, но той вече беше свикнал. Знаеше, че им изглежда различен, но усещаше, че тук се различава още повече. И за пръв път си помисли, че това го смуцава. Почувствува се виновен, без да знае точно за какво. Инстинктивно се прилепваше до стените, опитвайки се да мине незабелязано пред погледите, които го пронизваха.

Вървеше без определена посока под седемнадесетте нива на пистите за движение, които закриваха слънцето, блед под изкуствените светлини на лампите въпреки загара си, потиснат от огромните кули, високи повече от сто етажа. И без да разбере как, излезе на някакво непознато място. Изобщо не очакваше да го види, макар и да бе чувал да се говори за него.

Малък площад с квадратна форма беше хлътнал като кладенец сред високите бетонни грамади, които го ограждаха. Пистите за

движение не го пресичаха, а го заобикаляха. Неголеми зеленожълти лехи упорствуваха в желанието си да оживеят, въпреки че слънцето едва се процеждаше до тях. Насред площада се издигаше странна древна постройка, съвсем различна от околните.

Хуан спря възхитен. Доста беше слушал за нея, дори си спомняше някакви снимки. Сега тя бе само древен и безполезен паметник, израз на отминала и необяснима почит към всичко старинно. Но в далечните времена, когато все още съществуваха храмове и хората вярваха в бога, това беше известен храм. Полюбува се на осемте, обсипани с тесни и дълги прозорчета, кръгли кули, наподобяващи осем вретена — четири от едната страна и четири от другата симетрични, свързани от филигранни арки със странна и дръзка архитектура, тънки и изящни — досущ осем стрели от стар и хубав дялан камък... Почувства, че дълбоко в него нещо се отъждествяваше с този архаичен паметник, който му припомняше отминалите времена, историите, които обичаше да разказва преди.

Хората минаваха с безразличие край храма и почти не го забелязваха, като отживелица от древността. Хуан не успя да се съдържи, спря един мъж, горе-долу на негова възраст, облечен в широките униформени дрехи, които спадаха към отличителните белези на жителите на Града.

— Извинете... Можете ли да ми кажете какъв е този паметник?

Мъжът погледна Хуан, след това изваяните кули. После вдигна рамене.

— Не знам. Във всеки случай дните му са преброени. Преди малко казаха по телевизията, че ще го съборят, за да построят нов жилищен блок. За това, което служи...

Докато мъжът се отдалечаваше, Хуан почувствува остра и безгранична болка. Отново хвърли поглед към високите, заострени кули, неуместно барокови сред студената функционалност на околните сгради. Да, беше логично. Въпреки че нещо в душата му подсказваше, че не бива да правят това с един от малкото паметници на стария, изгубен свят.

Някой го потупа леко по рамото. Хуан се обърна. Някакъв неприветлив мъж, облечен в синьо, висок, студен и строг, го гледаше втренчено от висотата на властта, която му даваше униформата.

— Кой сте вие? Какво правите тук? Защо сте облечен толкова странно? Хайде, размърдайте се, кажете нещо. Покажете ми табелката си за самоличност.

III

Добре, той отново беше тук.

Много пъти го бяха разпитвали по същия начин, задавайки му подобни въпроси. Във всеки град, при всички случаи. Винаги досега се бе опитвал да ги избегне, като се защитаваеше, доколкото можеше, от преките атаки.

Но сега беше по-различно.

Погледна назад към осемте кръгли кули на древния паметник.

— Казвам се Хуан — рече той.

Полицаят беше висок, величествен. Смръщи вежди, като го чу.

— Хуан ли? Не знам такова име. Къде ви е табелката?

Както всички други граждани, преживели Голямата промяна, Хуан носеше табелката си за самоличност, окачена на къса верижка на врата, без закопчалка. Показа я.

— Добре — каза мъжът в синя униформа, след като я провери с магнитен молив. — HZ.27364.V. Добре. Къде живеете?

Хуан направи неопределен жест.

— Тук някъде. Където и да е.

Транспортните средства профучаваха над главите им и пистите за движение вибрираха леко под тях. Хуан погледна правоъгълния къс ясно небе над кулите, кръстосвано от сенките на големите метални птици, които се движеха там горе.

— Това не е отговор — каза полицаят. — Всеки човек си има определено жилище. Защо сте облечен в тези странни дрехи?

— Те са всичко, което имам.

— А защо не сте поискали да ви дадат други от Отдела за облекло?

Хуан повдигна рамене.

— Защо? Все още не са ми нужни. Имам си тези.

Полицаят в синьо беше озадачен.

— Не ви разбирам — обясни той. — Казвате, че не живеете на определено място, нямате други дрехи и не държите да имате... Къде

ви е работната карта?

Хуан се подвоуми за миг. В друг случай би се опитал да избегне по някакъв начин въпросите. Щеше да разкаже някоя история, своята история, и може би щеше да убеди полицаия да го остави на мира, защото и така бе щастлив. Но сега бе стигнал края на пътя си. Вече не се чувствуваше щастлив, като живееше по този начин: разбираше, че има нужда от нещо друго. Знаеше го, откакто влезе в Града, откакто видя древния паметник и му казаха, че са запланували да го съборят, за да изградят върху неговите развалини нов стерилен блок с циклопски жилища, в който ще погребат още човешки същества. Старото се разпадаше и отстъпваше път на новото. И той самият също се разпадаше.

— Нямам работна карта — отвърна. — В живота си никога не съм работил. Нямам постоянно жилище. Нямам прилично облекло. Аз съм скитник.

— Скитник ли? — измърмори полицаият. — Не знам тази дума. Почакайте за момент — подвоуми се той, — ще се свържа с началниците си.

Хуан изчака.

Някакво сребристо транспортно средство се спусна, спря пред двамата и от него слезе един мъж.

— Този ли е? — попита новодошлият.

— Да — каза полицаият.

Мъжът огледа внимателно Хуан, който седеше спокойно. За пръв път от доста време насам се чувствуваше обзет от голяма слабост.

Накрая Новата организация беше победила.

— Наистина ли не работите никъде?

— Не, никъде.

— Защо?

Лека усмивка пробягна по устните на Хуан.

— По мое време никой не беше задължен да работи — каза той. — Всеки можеше да избира свободно начина си на живот: това беше личен въпрос, който зависеше само от него. Аз избрах да не съм обвързан с някого или с нещо, да остана свободен и да тръгвам или да се връщам откъдето искам и както искам. Избрах живота на скитника.

— Скитник? — каза новопристигналият. — Не зная тази дума.
Хуан погледна първия полицаи.

— Да, наистина. Вече не съществува. Но преди време съществуваше и беше чудесна дума.

— А какво прави скитникът? С какво се занимавате?

— С нищо определено. Скитникът само се придвижваше от едно място на друго място, без връзки, които да го задържат, без никакви обещания, нито пък задължения. Скитникът спираше в кое да е селище, когато все още имаше такива, и помагаше на хората да свършат работата си за деня срещу малко храна, няколко монети и покрив за една нощ.

— А скитникът няма ли постоянно жилище? Нито работен фиш?
Хуан повдигна рамене.

— Целият свят беше негов дом. Ако не можеше да се приюти под някоя стряха, скитникът спеше под дърветата, сред полето. В прохладните летни нощи беше красиво да гледаш и да се любуваш на звездите на небосклона, докато дойде сънят. — Въздъхна. — Да, беше много красиво.

— Не разбирам думите ви.

— Знам. Вие се стараете да говорите в сегашно време, докато аз трябва да говоря в минало. Сега вече не съществуват села, нито поля, нито дървета, само онези, от оградените плантации. Хората не лягат на земята с лице към небето, за да наблюдават звездите. Вече няма обори, нито плевници, нито ферми. Затова няма и скитници. Затова и вие не ме разбирате.

Човекът поклати глава.

— Не се безпокойте — каза той. — Ще ви дадем подслон и храна. Всички имат право на жилище и труд. Не разбирам как сте могли да живеете толкова време и без двете неща.

— Аз също — каза Хуан искрено и отново хвърли поглед към осемте барокови кули на стария храм. — Наистина ли ще го събарят? — попита той.

— Разбира се — каза другият. — Запазването му бе необяснима слабост от първия период на Голямата промяна. Той е неестетичен, обемен и безполезен. По-практично ще е да се построи нов жилищен блок.

Очите на Хуан се наляха със сълзи.

— Да — призна той. — Ще бъде по-практично.

Сребристото транспортно средство ги прекара през Града по непознатите писти за движение. За пръв път Хуан ползваше транспорт в Града и се чувствуваше отвратително. Движеха се много бързо по претъпканите писти. Отгоре на това не проумяваше как транспортното средство може да бъде в безтегловност на няколко сантиметра от земята и в същото време да следва трасето на пистата, без никой да го управлява. Вторият полицай се опита да му обясни, като разправи за някакви си „магнитни писти“, и се присмя на недоверието му. Всичко беше странно, както и самият Голям град.

Накрая стигнаха до сграда, която по нищо не се различаваше от останалите. Машината излезе от пистата и се спусна леко надолу до нивото за паркиране, срещу входната врата. Човекът, който бе дошъл да го вземе, слезе и Хуан го последва.

— Какво е това? — попита той.

— Службата за Централен градски контрол — каза мъжът. — Влезте.

Хуан влезе. Вътре миришеше на антисептични средства. Неговото обоняние, свикнало с дъха на девствената земя, на ливадите, на бреговете на изчезналите реки, протестираше срещу пълната липса на мирис, не, срещу тази странна миризма, която искаше да неутрализира всички останали миризми. Още не бе прекрачил прага и невидима лъчева завеса подложи на облъчване кожата и дрехите му, унищожавайки всеки микроб или паразит, каквито вероятно носеше със себе си. Пречистен по този начин, той влезе вътре.

Сградата беше лабиринт от ярко осветени коридори. Мъжът, който го придружаваше, го заведе до малка кабина. Хората минаваха край Хуан забързани, дейни, без да спират, без дори да му обърнат внимание. Само някои му хвърляха кратък, любопитен поглед и извъръщаха мигновено глави, продължавайки напред, сякаш бързаха да наваксат ценната секунда, която бяха загубили, докато го гледаха.

Кабината, в която влязоха, беше асансьор. От голямата скорост краката на Хуан затрепериха, а шумът на подемника отекваше болезнено в ушите му. Но всичко трая само няколко секунди. Вратата

отново се отвори и пред Хуан и придружителя му изникнаха други коридори.

Най-накрая се озоваха в голямо помещение. В огромна, ярко осветена зала работеха не по-малко от триста души, наведени над многобройните редици от бюра. Никой не вдигна глава при отварянето на вратата. Придружителят на Хуан спря пред едно табло с много копчета и натисна едно от тях. В дъното на помещението някакъв мъж се изправи, сякаш изтласкан от пружина. Хуан имаше чувството, че бутонът бе задействувал някакъв скрит механизъм за задвижване на тялото му при получаването на импулса.

Мъжът прекоси цялата зала и се отправи към тях. Хвърли бърз поглед на Хуан и след това се обърна към придружителя му.

— Какъв проблем имате?

— Този човек — каза придружителят — бе намерен до стария храм, който ще се събаря. Казва, че няма установен адрес, нито работна карта. Нарича се „скитник“.

— Скитник ли? — учуди се човекът.

— Да. Ще трябва да поискаме досието му от Централния контрол. Не разбирам състоянието му.

Другият се съгласи с глава.

— Ще го проверя. Наистина е много странно. — Погледна Хуан. — Скитник? Добре, дайте ми табелката си за самоличност и ще проверя. Седнете за малко.

Човекът си отиде, а Хуан седна в ъгъла. В просторната, ярко осветена зала триста души, наведени над масите си, работеха неуморно върху задачи, които Хуан не познаваше. Той имаше чувството, че когато работният ден свърши, ще бие звънец и тези хора ще бъдат изключени автоматично. Ще останат така, студени и безжизнени, а на другия ден биенето на звънеца отново ще ги включи в работния процес, за да продължат оттам, докъдето са стигнали, докато трети звънец ги изключи до следващия ден, и така ще бъде до безкрайност, в една безконечна верига. Потрепери при тази мисъл и се опита да я изхвърли от главата си. Намести се по-удобно и продължи да чака.

Хуан чака дълго, а в голямата зала мъжете и жените се занимаваха с неизвестните си задачи. Неподвижен, потънал в мекото кресло, вперил поглед в многобройните маси, той не преставаше трескаво да се пита защо работят всичките тези мъже и жени и какво е значението на онова, което вършат. Може би и те самите не знаеха. Спомни си думите, които бе чул веднъж от един от ръководителите на Голямата промяна: „Сам човекът не представлява нищо. Обществото му придава стойност. Затова трябва да работим за обществото всички заедно. Няма значение и фактът, че не знаем крайната цел на това, което правим, нито че работим автоматично. Трябва да мислим, че личният труд може би не е важен сам по себе си, но произведеното от десетки, от стотици ръце се превръща в нещо общополезно. Сами сме слаби, но заедно ставаме всемогъщи. В това е нашата сила.“

Тези мъже и жени работеха нещо, чието предназначение не им беше известно, но го правеха с усърдие. Работеха с рутина, която вероятно имаше значение в даден момент. Преди време Хуан щеше да помисли, че се позори човешкият род, но сега убежденията му се изменяха. Може би той самият грешеше. Може би в отношението на другите към живота, в тяхното примирение, беше истинското щастие. Може би не си струваше да се ядосва за нещо, което не разбираше. Може би ако направеше опит...

Новата организация беше прекрасна без съмнение, защото преуспяваше. Имаше ли смисъл да се бори безполезно срещу нея, вместо да се остави да го приобщиат.

Човекът от Новата организация работи във фабриките. Той е застанал пред огромната машина. Всеки тридесет секунди вдига ръка и задвижва лоста пред себе си, като чака да чуе изщракването. Щом го чуе, отпуска лоста, изтегля металната част и застава неподвижно. Чака още тридесет секунди. Отново вдига ръка и задвижва лоста. Изчаква да чуе изщракването, изтегля частта и пак чака. Още тридесет секунди.

И така безспир. Час след час. Ден след ден. Година след година. Отново и отново, без прекъсване. Непрестанно. Докато бъде заменен от друг човек, който продължава да върши същото на неговото място през целия си живот.

В учрежденията, седнал пред големите машини, служителят на Новата организация чака. Когато светне зелената лампичка на машината, той напечатва данните от листа, появил се незнайно откъде. След това изчаква. Машината „обмисля“ шумно или тихо полученото и го „поглъща“. Светва друга зелена лампичка. Операторът вкарва нови данни.

Отново и отново. Без почивка. Без минутка покой.

В Контрола или на отговорните постове човекът от Новата организация е седнал пред голям квадратен екран. С всяко квадратче е означен човек. Кротко, спокойно служителят изчаква да светне някоя лампа, сигнализираща, че се нуждаят от него. Когато забележи това, натиска бутона. Проверява причините за повикването. Ако е от неговата компетентност, диктува решението, ако ли не, осведомява висшестоящите, като натиска друго копче на съседното табло. Когато проблемът е разрешен, светлината угасва. И отново изчакване.

Всичко това се повтаря хиляди, милион пъти, през целия му живот. Без никаква промяна.

Такъв е резултатът от Голямата промяна, от мощта на Новата организация. Всички хора са щастливи — имат работа, осигурени са. Не е ли прекрасна Голямата промяна?

Човекът, който посрещна Хуан в голямата осветена зала, се надигна от мястото си в дъното и се запъти към него. Държеше в ръка малък картон.

— HZ.27364.V — прочете той.

— Не — каза упорито Хуан.

— Няма значение — отговори първият. — Правилно е. Въпреки това във вас има нещо съмнително. Нямате регистрирана месторабота. Никъде и никога.

— Знам — отвърна Хуан.

— В нашата Организация не може да има подобни случаи — продължи мъжът. — Всеки гражданин има определено работно място. Вижте ги всичките — той посочи зад гърба си, — те имат работа. Как сте могли да живеете досега?

Хуан махна неопределено с ръка.

— Няма смисъл да ви разказвам. Няма да разберете.

Човекът наистина бе потресен. Погледна фиша, който държеше между пръстите си, изписан с дребния шрифт на компютъра. Това

беше ненормално положение: подобни случаи *просто нямаше*.

— Необходимо е да се свържем с Диспечера — каза той. —
Вашият случай трябва да бъде решен незабавно.

IV

Диспечерът беше седнал срещу големия квадратен екран. Беше важна личност, защото контролираше цял сектор, специализиран в осигуряването на Големия град с хора. От неговата бдителност зависеше дали голяма част от работата на градската администрация се извършва правилно или не, дали се спазва установеният ритъм и желаното качество. Всичко това се отразяваше непосредствено върху дейността на целия работен комплекс.

От време на време едно от малките квадратчета на екрана светваше, сигнализирайки за нередности в някой от деветстотинте отдела, които бяха под наблюдението на диспечера. В такъв момент неговата задача беше да разреши по възможно най-бързия начин възникналия проблем и да се постарее всичко да възвърне нормалния си ход за съвсем кратко време.

Изведнъж едно от квадратчетата на екрана светна. Диспечерът свърза светкавично централния канал за съобщения направо с центъра, който искаше връзка.

— Извънредно положение — каза някакъв безличен глас. — Изпращам всички документи.

Настъпи пауза. Малко след това машината до него затрака чевръсто с клавишите си. След няколко секунди излезе сбито изписан лист хартия. Диспечерът загаси светлината на екрана, взе листа и го прочете.

— С какво се занимавате? — Хуан се обърна към човека, който беше дошъл от дъното на залата. — Защо сте тук?

— Тази служба упражнява надзор върху патрулите, отговарящи за реда и бдителността — обясни мъжът. — Аз ръководя една от секциите. Знаете ли, понякога се случва някой от гражданите да се чувства неразположен или нещо подобно и да не може да работи, нито да изпълнява нормалните си задължения като гражданин. Хората,

които виждате тук, записват сигналите, които им изпращат агентите от службата за бдителност, след като ги подредят и класифицират, ги предават на мене.

— А вие какво правите с тях?

— Преглеждам ги. Ако са за преминаване от една в друга инстанция, оставям машините да решават. Ако възникне някоя трудност, предавам информацията на моя Диспечер.

— А какво прави Диспечерът?

Човекът повдигна рамене.

— Не знам нищо повече. Запознат съм само с нещата, които се отнасят до моята работа.

Диспечерът прочете внимателно получената информация. Беше действително изключителен случай, досега не се беше сблъсквал с подобно нещо. „Не е в моята компетентност — помисли си той. — Трябва да искам инструкции.“

Превъртя на канала за свръзка и даде заповед чрез машината.

— Да доведат този човек при мене. Необходимо е да говоря с него.

След това започна да пише доклада, който трябваше да предаде на Главния диспечер.

Хуан се чувствуваше все по-объркан. Откакто влезе в Големия град, непрекъснато го разкарваха насам-натам, без да знае къде отива. Не познаваше и мястото, където се намираще в момента. Бе извървял много коридори, бе минал през безброй врати, без да знае защо и за какво.

Сега се намираще пред поредната врата. Беше преминал през големи помещения, в които стотици хора се трудеха без отдых, наведени над странните си машини. Всички машини изглеждаха еднакви, а работещите с тях сякаш вършеха едно и също нещо. Нямахше съществена разлика.

Премина и през тази врата и се озова в много по-малка зала.

Оттам, иззад големия пулт, отрупан с лостове за управление и разположен срещу огромен екран, го наблюдаваше някакъв мъж.

Диспечерът му махна с ръка да влезе.

— HZ.27364.V — каза. — Влезте.

Хуан си помисли, че никога досега не бе чувал толкова пъти в един ден номера, който трудно възприемаше като свой. Пристъпи леко напред. Огромният пулт и големият екран му вдъхваха известно уважение. Досега не бе виждал нещо по-внушително. До този миг винаги бе оставал извън обхвата на зъбните колела на сложния механизъм на Града. Сега за пръв път виждаше механизма отвътре.

— Името ми е Хуан — рече той, сякаш се защищаваше. Макар и да знаеше, че думите му са без всякаква стойност.

Градът е като огромна зъбна предавка, която се върти, върти, върти. Отвътре е пълна с колела. Малки, средни и големи, свързани помежду си в едно цяло. Всички се въртят равномерно, едното движи другото и това взаимодействие измества напред целия механизъм. Всички колела са нужни, абсолютно необходими.

Градът е като голям нервен център. Главният нерв се разклонява многократно, един, сто, хиляди пъти, докато стигне до малките нервни окончания, разпознаващи и предаващи, които са разположени на повърхността на кожата. Когато някакъв външен дразнител възбуди някой нерв, целият механизъм се задействува и усещането достига до главния двигател чрез разклоненията на главния нерв.

Градът е като зъбна предавка, като нервен център. Има разклонения във всички посоки. Колелата се въртят ли, въртят. Миниатюрни колелца, а същевременно толкова важни. Откъснати, отделени едно от друго, те не представляват нищо, но заедно движат целия механизъм. В това е неговата мощ.

— Вашият случай прехвърля границите на нормалното — каза Диспечерът. — Вие, HZ.27364.V, досега сте били изолиран от Новата организация и това е извън всякаква логика. Отдавна хората като вас са изчезнали.

— Знам — промълви Хуан с известна тъга. — Вече не съществуват.

— Имаше време — поде Диспечерът, — когато се сблъскахме със случая като вашия. Спомням си, че тогава бях млад. Преобразяване като Голямата промяна не може да се осъществи без напрежение. Бяха самотни хора. В началото ги наричаха неприспособленци — не искаха да живеят като другите, нито да приемат законите на Новата организация, защото били унижителни. Дълго бяха като прибор на безредието, което предхождаше Голямата промяна. Но после, лека-полека, бяха асимилирани от Новата организация или пък умряха. Мислехме, че този вид хора е изчезнал напълно.

— Аз още съществувам.

— Да — съгласи се замислено Диспечерът. — Любопитно. Вие още съществувате.

Хуан се бе втренчил в огромния екран, разделен на безброй малки квадратчета. Мислеше, че това би могло да бъде цял свят, в който всяко квадратче представлява един град. Всяко квадратче можеше да побира в себе си милиони човешки същества. За миг в главата му проблесна мисълта: „Кой ръководи всичко това? Кой управлява екрана, събрал в едно цяло всички екрани по света?“

— Мислих много за Голямата промяна — каза Хуан. — В продължение на много години говорих с хора, включени в Новата организация, и всички те ми разказваха колко е прекрасен новият свят. В началото, когато започна Голямата промяна, нейните защитници заявиха, че ще постигнат големи успехи. Говориха за стабилност, работа за всички, за високо жизнено равнище. Казаха, че светът ще стане рай за човека. Наистина ли го постигнаха?

— Да — рече Диспечерът. — Огледайте се наоколо. Всичко обещано се постигна многократно. Няма социална нестабилност. Всеки гражданин има право, възможност и задължение да се труди, и затова му се плаща. Не съществуват нито експлоатацията, нито безработицата. Няма класова борба. Изчезна гладът и мизерията е непозната по света. Всеки мъж или жена знае, че бъдещето му е осигурено още от мига, в който се ражда. Не мислите ли, че всичко обещано е постигнато?

Хуан се замисли за квадратните обработваеми площи, за огромните месни угоителни ферми, за фабриките, силозите и магазините, за внушителните сгради с минижилища. И си спомни за

изгубения свят на детството си, за просторите, за полята, реките и планините.

— Да — съгласи се той. — Може би е постигнато. Но на каква цена!

Диспечерът махна с безразличие.

— За да постигнеш едно, винаги трябва да се лишиш от друго — отбеляза той. — Знае се и е нещо естествено.

— Да — промълви като ехо Хуан. — Естествено е.

Хуан бе видял много неща по време на продължителното си скитане. Бе видял хората да действуват като машини, да се движат като машини, да се забавляват като машини. Бе се опитвал да им говори. Бе се опитвал да ги разбере и да ги накара да го разберат. Бе претърпял провал.

Този свят беше съвсем различен от предишния, в който бе живял. Може би съзнаваше значимостта си — беше действен, организиран свят, но същевременно и нелеп, механичен, студен. Вероятно Хуан не го разбираше изцяло. Вече беше много възрастен и може би и идеите му бяха остарели или погрешни. След толкова много години се чувствуваше изморен да говори, без да получава отговор. Може би другите — създателите на Голямата промяна — имаха право. Веднъж щеше да ги изслуша.

— Разкажете ми за вашия свят — помоли Хуан Диспечера. — Разкрийте ми неговите предимства. Искам да науча за всичко хубаво в него.

— Добре — съгласи се Диспечерът. — Ще ви обясня.

В Новата организация има работа за всяко човешко същество. Това е основният фактор, довел до победа Голямата промяна. В света има „х“ мъже и жени в трудоспособна възраст, следователно е необходимо да съществуват „х“ работни места. Двете сили трябва да се намират в постоянно равновесие. Когато мъж или жена умре или се пенсионира, се закрива едно работно място, когато мъж или жена достигне до трудоспособна възраст, се създава работно място.

Политиката на Новата организация в този смисъл е удивително ясна. По-рано съществуваха например един милион работни места и се търсеха един милион души, за да ги заемат, а останалите се пренебрегваха. Сега става обратното. Формулата не е един милион души за милион работни места, а милион работни места за милион души. По този начин изчезна основният социален проблем, който съпътствуваше древните времена: стачки на работниците, масова безработица, която достигна невиждани размери няколко години преди Голямата промяна и която в известен смисъл я предизвика. В това отношение новото общество е стабилно общество.

Не е необходимо новите работни места да бъдат полезни за обществото: нужно е само да ги има. Не е трудно да се създаде ново работно място. Има много фабрики, училища, гаражи, учреждения, които могат да използват човешките ръце в дейността си. Съществуват безброй машини, за които трябва да се грижи човекът, много апарати, които трябва да бъдат наблюдавани периодично. Съществуват безброй машини, които могат да осигурят работа за един човек... макар и само да сваля определен лост на всеки тридесет секунди.

— Едно работно място се създава за кратко време — каза Диспечерът. — Достатъчно е само малко да се промени някоя от веригите в машината, за да е нужно присъствието на човек до нея. По този начин възможностите за разкриване на нови работни места са практически неограничени. Нито едно човешко същество не бива да изпада в принудителна безработица. Нали е прекрасно?

Хуан си помисли за тристата души, наведени над странните си машини там, в просторното помещение, където бе чакал дълго. Може би единственото им задължение бе да натискат някакъв бутон или да свалят определен лост всеки тридесет секунди. Но те работеха и за тях това бе гаранция за сигурност. Само хората, които познават безработицата, познават чувството на облекчение, което създава сигурността.

— Но много пъти тази работа е безполезна — отбеляза Хуан. — В повечето случаи машината не се нуждае от помощта на човека, за да работи.

Диспечерът повдигна рамене.

— Такава е политиката на Новата организация — каза той. — И аз мисля, че е правилна. Най-малкото дава добри резултати: вие самият можете да се уверите в това.

Да, политиката на Новата организация беше правилна. Най-малкото даваше добри резултати.

Хуан още си спомняше хаоса, в който бе изпаднал светът преди Голямата промяна. Кризата надвисваше от всички страни. Работната ръка беше скъпа, а работните места — ограничени. Механизацията настъпваше. Завод, който преди се нуждаеше от хиляда работници, се задоволяваше само с десетина, както и с добри, лесно погасими капиталовложения. Признаците за безработица се увеличаваха. Заводите продължаваха да произвеждат, но главният потребител — работническата класа — все повече губеше покупателната си способност. Стоките се натрупваха по складовете. Заводите трябваше да продължават да работят, за да могат да съществуват, но нямаше на кого да продават продукцията си.

Хуан беше убеден, че това е една от главните причини, предизвикали Голямата промяна. Неизбежно бе, че се случи — светът трябва да се приспособи към новите условия, а човекът да се променя с него. А за да се измени човекът, бе нужно да се промени редът, на който се основаваше старото общество.

— Кризата се крепи на три големи стълба — му каза някой преди доста време, когато Голямата промяна беше обикновено протестно движение. — Първо, свръхнаселението, което отнема все повече от жизненото пространство и от ресурсите. Второ, нарастващата автоматизация, която произвежда повече и по-доброкачествени продукти с по-малко човешки усилия, с което дори работната ръка да е по-ценна и по-добре заплатена, скоро настъпва насищане на пазара и разликата между привилегированите и нуждаещите се класи нараства, а покупателната способност на голяма част от населението намалява. И трето, пълна дезорганизация и раздробяване на управляващите ведомства, които не могат да разрешат нито един от двата проблема.

— Наистина ли няма никакво разрешение? — бе попитал той.

— Напротив, има различни решения. Но за да ги използваме, трябва окончателно да се спре намаляването на работните места, или по-точно казано, необходимо е те да се увеличават. А единственият начин да се постигне това е световното общество да се управлява от един човек, за да се избегнат социалните последици, причинени от икономическата и идеологическата конкуренция на нациите, разделението на бедни и богати страни, а също и липсата на организация в правителствата, разединени и управлявани от неспособни личности с кратки мандати. Политик, който има пред себе си по-малко от десет години управление, никога не предприема дългосрочни мерки. Ако постигнем политическо и икономическо единство в световен мащаб и ако установим продължителен мандат, ще има обществена стабилност.

— Но това ще стане ли някой ден?

— Да. Рано или късно, но ще стане. Само че за да стане, ще трябва да се откажем от други неща, да дадем нещо в замяна. И може би за мнозина от нас това, което ще дадем, е по-важно от онова, което ще получим.

Сега Хуан си припомни тези думи и пророчеството в тях. Три години по-късно дойде Голямата промяна, а след нея преходният период, в който се създаде Новата организация. Основните проблеми, които измъчваха хората, изчезваха, но действително трябваше да се пожертвува нещо в замяна. Оставаше въпросът дали постигнатото е повече от изгубеното. Хуан не можеше да отговори. Все още не.

— Хората са щастливи в Новата организация — каза Диспечерът. — Всички мъже или жени знаят, че бъдещето им е осигурено, че има някой, който да бди над тях, че не трябва да се тревожат за нищо. Борбата за живот вече не съществува и всеки индивид знае още от раждането си, че мястото му в големия свят е запазено и че никой никога не може да му го отнеме. Когато му дойде времето, започва да работи и спира в определен момент, за да отстъпи на другите. Винаги с убеждението, че никога не ще му липсва място, за да живее, нито храна за всеки ден.

— Но това не е достатъчно — отбеляза Хуан. — А мечтите? Амбициите?

Диспечерът повдигна рамене.

— Не знам какво да ви кажа — отговори той. — Единствено че така човек е щастлив.

— Вие щастлив ли сте?

— Да. — Диспечерът вложи в тези думи цялата си убеденост.

Защото човекът е щастлив в Новата организация.

Когато се роди, знае, че мястото му в света е запазено. Първите три години живее с родителите си, а ако те работят на смени, го оставят в детска градина. После преминава през Организационния център, където го обучават само за задачите, които ще изпълнява след това. Там се научава да разпознава всичко, което го заобикаля. Разбира, че сам човекът не представлява нищо, че неговата сила е в общността. Научава се да подценява хората като отделни личности и да им се възхищава като общност, а също така горещо да желае да принадлежи към общността. Когато тези идеи се превърнат в негова същност, навлиза в обществото.

Човекът от Новата организация е приет в обществото на петнадесет години. Тогава се смята, че е достатъчно зрял, за да се развива самостоятелно. Дава му се право да живее в жилищна клетка и му се връчва работна карта, най-голямото богатство през остатъка от живота му. От този момент работната карта става документът, който отваря пред него всички врати. С нея има право да се храни в обществените столове, да посещава общи събрания и колективни забави, да получава дневната си надница от петнадесет обменни диска, да плаща наема за жилището си, да си намери партньор, с когото да живее колкото си иска.

В замяна на това е длъжен да се явява всеки ден без закъснение в своя работен център от 8.00 до 16.00 ч., от 16.00 до 24.00 ч. и от 24.00 до 8.00 ч. в съответствие с работната смяна, в която е зачислен, или в специално определеното работно време за извънредна работа или пък за изпълнението на някоя специфична задача, която са му поставили.

Работният ден на човека от Новата организация е еднообразен. Ако е първа смяна, в шест часа високоговорителите в апартамента или в жилищната клетка започват да звънят настойчиво, за да го събудят. Той става, сгъва леглото си, включва апаратите за почистване, прави си сутрешния тоалет и от шест и тридесет минути до седем часа слиза да

закуси в обществения стол на сградата, където живее. Като привърши, се отправя към своя работен център, където остава до края на работния ден.

В шестнадесет часа човекът от Новата организация се освобождава до следващия ден. Щом излезе от Работния център, получава петнадесетте жетона за деня. Знае, че може да ги запази или да ги изхарчи, за да се повесели, защото на другия ден ще получи още петнадесет. Отива в стола и след това е свободен да прави каквото си иска. Има възможност да посети някоя колективна забава или да потърси някого, за да прекарат заедно нощта и следобед. Може да харчи обменните си жетони всеки ден или да ги спестява и когато събере достатъчно, да направи посещение за удоволствие до други Градове, след като получи разрешение от своя център. Може свободно да избира начина си на живот.

Разбира се, в Новата организация съществува пълно равенство на половете. Жената извършва същата работа като мъжа и има същите права и задължения. Когато мъж и жена или двама мъже и две жени решат да споделят живота си за определен период, който може да се продължи или да се прекрати по желание, те го заявяват предварително и получават съответното разрешение. Тогава напускат жилищните си клетки и се настаняват в апартамент. Начинът им на живот не се различава от предишния: всеки работи в своя център, въпреки че уеднаквяват смените си заради съжителството си. Ако жената забременее, веднага спира да работи и, разбира се, да получава петнадесетте обменни жетона, макар и да запазва работната си карта. Това, едновременно със срока на договорите за съжителство, служи за естествен регулатор на броя на ражданията, въпреки че по никакъв начин не се ограничава количеството на децата, които една семейна двойка желае да има. Свободата в Новата организация е абсолютна.

Когато човекът от Новата организация е твърде стар, за да продължава да се труди, се оттегля от работния център, жилището или апартамента си и го настаняват в старчески дом. Там, ако желае, може да извършва помощни работи, въпреки че не го задължават. Разбира се, вместо петнадесет обменни жетона получава само пет, тъй като възрастните никога не харчат колкото младите.

Когато умре човек от Новата организация, изгарят тялото му, тъй като древният обичай да се заравят мъртвите е глупава и безполезна

загуба на площ. Всичките обменни жетони, които е притежавал до смъртта си (те са единственото му богатство освен работната карта), се предават в обществените фондове, защото един от основните принципи на Новата организация е унищожаването на частните капитали, причина за класовата борба и за сгромолясването на старата организация. Нито един роднина на починалия не може да ги наследи, макар и понякога да има неправилни присвоявания, които биват строго наказвани, ако се разкрият.

Такъв е накратко животът на всеки член на Новата организация. Всички следват този образец без отклонения и се чувствуват щастливи. Имат удобства, осигурено бъдеще, освободени са от грижи. Какво още може да се желае?

V

— Малко амбиция — каза Хуан.

Диспечерът свъси вежди.

— Не ви разбирам. Амбиция, но за какво?

— За да има цел в живота. По-рано пред хората винаги стоеше сянката на някаква амбиция. Никога не я достигаха, но постоянното ѝ присъствие им служеше за стимул. Дори съществуваше нещо като поговорка, която се повтаряше непрекъснато: „Да постигна още повече“. Нямаше конкретна цел, а хората просто изпитваха желание да се усъвършенствуват и това ги извисяваше.

— Безсмислица. Всеки личен стремеж неизбежно ще се отрази върху стабилността на обществените структури. Ако на човека се позволи да мечтае, никога няма да има здрава координация между работните места. А и за какво ли му е на човека да мечтае?

— За да има някакъв подтик, който да активизира личната инициатива.

— Личната инициатива е безполезна, ако не се отрази в колективната. Това беше един от недостатъците на старата организация — да се вярва прекалено в човешката индивидуалност. Човекът се издигаше или си мислеше, че се издига, и чувствуваше, че превъзхожда другите. Така са възникнали обществените класи.

— Но те все още съществуват.

— Не е вярно. Съществуват „работни“ системи, което е нещо съвсем различно. Всеки заема длъжността, отговаряща на способностите му, но извън работните центрове всички сме равни. Всички получаваме по равно — петнадесет обменни жетона на ден, всички ходим на едни и същи колективни забави, всички имаме еднакви права и задължения. По този начин премахваме завистта, съперничеството, озлоблението, борбата да заемеш поста на другия.

— Може би сте успели. Но сте унищожили основното предназначение на човека като личност.

— Индивидуално предназначение не съществува. В това се състои силата на нашата Нова организация: от значение е колективът, а не личността.

— Това означава да се признае, че индивидът не съществува като такъв.

— Не извъртайте, не съм казал такова нещо. Вие сте индивид. Аз също.

— Какво представлявате като личност?

— Това няма значение.

— Напротив. Вие прекарвате осем часа дневно пред това огромно табло и чакате да светне някоя лампа. Защо? За да разрешите нещо дребно, което в повечето случаи дори не е нужно да се решава, тъй като се оправя от само себе си. Всички хора, седнали до машините, изпълняват най-често ненужни, безсмислени дейности. Не знаят какво вършат, нито за какво служи техният труд, а най-лошото е, че това изобщо не ги интересува. Те само подражават на машините, които обслужват.

— Но така са щастливи.

— Сигурен ли сте, че *наистина са щастливи?*

Понякога се случва да проклинат Новата организация. Случва се и човек да прекъсне работата си и да се запита: „защо?“. Тогава вероятно той се замисля над нещата, които го заобикалят, и вижда всичко съвсем различно отпреди.

Хуан си спомни историята на HL.03694.S. Беше станало преди много време, още в началото на Новата организация, когато Голямата промяна не се беше установила в света. HL.03694.S нямаше друго име или го бе забравил. За хората наоколо той беше само HL и това бе достатъчно.

HL работеше в голям заводски център с още шестстотин мъже и жени, които изцяло му приличаха. Работата му беше проста — намираще се на най-ниското стъпало на специализацията, а това означаваше, че е равен на който и да е от останалите граждани. Всеки ден в продължение на осем часа седеше пред голяма машина, която не се различаваше от другите петстотин петдесет и девет машини около него. В средната част на машината имаше отвор, разположен до

платформата, на нивото на ръцете на оператора. Всеки тридесет секунди машината изхвърляше през отвора малък правоъгълен предмет. НЛ вземаше предмета, поставяше го на шаблона, сваляше някакъв лост — малък свредел започваше да се върти и пробиваше малка дупка на една от страните на правоъгълника. Нямаше опасност да се сгреша, защото предметът влизаше в шаблона само в едно положение и мястото на дупката се определяше от лоста, който НЛ снемаше надолу, а дълбочината ѝ — от горното положение на същия лост. След като извършеше операцията, НЛ поставяше металния правоъгълник с дупката нагоре на конвейер и транспортната лента отнасяше izdelieto на непознато място заедно с останалите части, произведени от монтираните една зад друга машини. Когато приключеше с операцията, изчакваше да получи друга част, за да повтори всичко отначало. И така до безкрайност.

НЛ си вършеше работата, и то добре. Обаче той обичаше да си фантазира. В други епохи това, което правеше, се наричаше „мечтая“, но сега думата беше непозната в Новата организация. Често си мислеше за големи самостоятелни къщи, за простори, реки, плажове, гори, неща, за които си спомняше смътно и които бяха отдавна изчезнали. Мечтите му бяха безпочвени, но му даваха известно чувство за свобода.

Един ден НЛ започна да мечтае по време на работа. Не разбираше какво точно върши, само затвори очи и си представи къщичка сред гора, до поток, който гъмжеше от риба, а той бавно хвърляше въдицата в него. Видя се как живее в тази къща, построена от дървени трупи, и се почувствува щастлив.

Но машината неспирно изхвърляше малки правоъгълни предмети на работната маса всеки тридесет секунди. Две минути по-късно един мъж дойде при него.

— Какво става? — попита го той.

НЛ изненадано отвори очи.

— Нищо — промълви той, без да знае къде точно се намира и какво означава всичко това. — Нищо.

— Разбира се — каза другият мъж с лека насмешка. — Вече проверих. На масата ви има пет парчета. Ще бъдете глобен.

Глобите се състояха в намаляване на дневната надница с един обменен жетон в период от един до двадесет дни и имаха за цел да

попечат на хората да се отнасят немарливо към работата си. НЛ замълча: глобите винаги бяха справедливи и заслужени. Мъжът взе петте части и ги отнесе със себе си. НЛ продължи работата си — правеше малък отвор на всяка част, изхвърлена от машината, а после я поставяше на транспортната лента и за всичко отделяше тридесет секунди.

Друг път му хрумна странна мисъл. От дванадесет години работеше в този център с една и съща машина. Дванадесет години събираше малките правоъгълни парчета, които му „подхвърляше“ абсурдният отвор на машината, пробиваше им дупки и ги нареждаше на транспортната лента. Останалите петстотин деветдесет и девет човека се занимаваха със същото. На три смени, двадесет и четири часа на денонощие. Това възлизаше на седемдесет и две хиляди изделия на час, милион седемстотин двадесет и осем хиляди изделия на ден, шестстотин двадесет и два милиона изделия на година. Ако се предположеше, разбира се, че операцията се извършва само в този заводски център. За какво беше нужно всичко? Какви бяха малките предмети, които изхвърляше машината, за какво служеха, къде се използваха? Накъде ги отнасяше транспортната лента?

Беше обсебен от тази мисъл дълги дни. Опита се да открие, според формата, теглото и материала на изделието, какво представлява то и за какво служи. Не успя — до него стигаше най-обикновен метален паралелепипед, гладък, сплескан в краищата, леко издълбан вече от едната страна. Цели дванадесет години, без прекъсване, всеки тридесет секунди през ръцете му минаваше такъв предмет и неговите петстотин деветдесет и девет непознати колеги можеха да кажат същото. Каква беше целта на всичко това?

Помисли, че може би някой от неговите приятели, които работеха другаде, знае повече за предназначението на малките правоъгълни изделия. Хрумна му, че ако скрие едно от тях в машината, а после го отнесе, никой не ще забележи липсата му. И със сърце, което биеше до пръсване, взе един от паралелепипедите, проби му дупка и вместо да го сложи на лентата, го пхна крадешком в джоба си.

Две минути по-късно при него дойде мъжът.

— Скрили сте една част — каза той. — Върнете я.

НЛ се подвоуми. После подаде малкия паралелепипед на мъжа, защото знаеше, че няма смисъл да се противи.

— Ще бъдете наказан с глоба — рече мъжът и си отиде.

Заредиха се подобни неприятни случки. Понякога се натрупваха предмети, друг път той ги поставяше неправилно на лентата, с дупки, неотговарящи на дълбочината, защото не беше свалил лоста надолу... Когато забавяше някоя част, не можеше да възстанови темпа на работа. И глобите ставаха все по-чести.

Но това вече не вълнуваше НЛ. В действителност никога не го бе вълнувало, въпреки че дотогава не си бе давал сметка.

През свободните си часове НЛ бягаше от града. Спираше пред току-що обградените участъци обработваема земя и по цели часове наблюдаваше как гъстата пшеница се полюшва под полъха на вятъра, сякаш следва някаква нечута мелодия. Често се скриваше сред житните класове, усещаше прохладата на земята под нозете си и ударите на стъблата по тялото си, радваше се на ненадейния „душ“ на системата за автоматично напояване и се чувствуваше странно щастлив. Вървеше ли, вървеше през полето, с чувство за пълнота в душата си, каквото не бе изпитвал в града дори и след най-изтощителните колективни събирания.

Един ден, по време на случайна разходка, откри цветя. Без да знае как, те бяха поникнали в края на огромна царевична нива. Простички, червени, непознати цветя, които принадлежаха към многобройните видове, които в Новата организация се смятаха за безполезни. Едно време ги наричаха макове, макар вече никой да не си спомняше името им.

НЛ приклепна до тях и дълго им се любува. Помъчи се да откъсне едно цветче, но нежните листенца се разпръснаха от допира на грубите му пръсти. В миналото съществуваха много видове цветя като тези, наричаха ги декоративни, защото предназначението им беше само да радват очите и сърцето на хората, които им се възхищаваха. Сега вече не бяха необходими, човекът беше щастлив от само себе си и отглеждането на нещо толкова безполезно беше загуба на време и на пространство.

НЛ откъсна внимателно цветята и направи малко червено букетче. Когато се върна в Града, беше най-щастливият човек на света.

Но по пистите за движение на пешеходци в Града хората го наблюдаваха с любопитство и той скоро разбра, че обектът на вниманието им беше букетчето, а не личността му. Цветята, които носеше в ръка, бяха отживелица, отречена от практичния дух на Новата организация. Изведнъж се почувствува като престъпник. Опитва се да скрие букетчето, доколкото може, обаче само изрони цветчетата и следата зад него, подобно на гротескни капки кръв, стигна до апартамента му.

По онова време НЛ поделяше жилището си с жената, която му беше приятелка. „Чуждите хора не ме разбират, но тя сигурно ще ме разбере“ — помисли си той. Влезе предпазливо, приближи се откъм гърба на жената и весело ѝ предложи букетчето. Удивеният ѝ поглед се задържа няколко секунди на тъжните, полуувехнали смачкани цветя. После тя взе букета и го разгледа.

— Много са хубави — рече жената, защото усещаше, че трябва да каже нещо, за да не нарани чувствата му. После запита. — За какво служат?

НЛ би искал да ѝ обясни, че не служат за нищо конкретно, че предназначението им е да радват очите на хората, които са близо до тях, да повдигат духа им, да подчертават женската красота и че това е достатъчно. Но тези мисли не можеха да се изразят с думи, които тя би разбрала. Замълча.

Жената стана и потърси място, за да остави букетчето. Но жилищата на Новата организация не са пригодени да съхраняват ненужни неща. Тогава, след моментно колебание, тя ги помириса за последен път като по задължение и ги изхвърли в канализацията.

— В края на краищата не служат за нищо — каза, сякаш се извиняваше — и предполагам, че ще замиришат лошо...

НЛ не отговори.

Един ден Хуан срещна НЛ край огромната царевична нива, близо до въртящата се с голяма скорост писта, която свързваше двата най-големи града на страната. Разговаряха дълго и за много неща и скоро установиха, че техните идеали изненадващо си приличат. Тогава НЛ го нарече другар, прегърна го и сподели най-съкровените си мисли и това, че му е дотегнало от Новата организация, от работните центрове, жилищните клетки, апартаментите, от всичко, което бе символ на

Града и на подвижните писти. Повери му, че иска да избяга, но не му достига смелост.

— Знаеш ли какво ще направя — каза изведнъж той. — Съзнателно ще престана да работя някой ден. Изобщо. Ще спра и ще оставя да се натрупат върху масата малките метални правоъгълници, докато покрият цялото ми работно място. А когато дойде човекът да ми съобщи, че ще ме накажат с една или няколко глоби, ще му отговоря, че не ме интересува и че може да ме глобява колкото си иска, защото не мисля да продължавам да работя. После ще стана и ще си тръгна. И никога вече няма да се върна в Града.

Хуан одобри идеята и му предложи, ако желае, да продължат заедно пътя си. НЛ изглеждаше въодушевен от предложението. Нарече Хуан „братко“ и пак го прегърна, а после го помоли да го чака там, тъй като на другия ден щеше да изпълни важното си решение и щеше да се присъедини към него. Обърна се и се запъти към Града, за да си вземе малкото вещи, които му бяха скъпи.

Хуан го чака на полето през целия следващ ден. Чака един, пет, десет часа след завършване на смяната. Прекара нощта сред царевицата, както и следващия и по-следващия ден. Чака го много дни. Но НЛ не се върна.

— В началото си помислих, че случаят с НЛ няма да бъде единствен, че хората започват да разбират робството, на което се подлагат, и че се подготвя бунт на човешкото съзнание срещу липсата на чувства в Новата организация. Помислих, че част от човечеството би желала да се върне към природата, да съжителствува с нея както по-рано. Но сбърках. Не знам какво се е случило, но НЛ не се върна и никой друг досега не е дръзнал да извърши онова, което той искаше. Никой не обикаля из нивята следобед, за да събира китки от макове и маргарити, които се срещат все по-рядко, нито пък някой оставя металните части да се натрупват пред него, докато си мечтае за дървена къщичка сред гората. Не вярвам, че човек, който е извършвал дванадесет години без прекъсване една и съща безсмислена операция на всеки тридесет секунди, е спрял, за да се запита защо прави това.

Диспечерът стоеше мълчаливо, втренчил поглед в големия екран, без да знае какво да каже.

— Въпреки това — продължи Хуан — съм убеден, че сигурно в Новата организация съществуват много НЛ, макар и никой да не е чувал да се говори за тях. Къде са те сега, какво се е случило с тях?

Диспечерът продължаваше да гледа екрана, без да промълви нито дума. Хуан се надигна.

— Много години вярвах, че се боря срещу Новата организация — каза той. — Дълго се мъчех да остана извън нея. Но стигнах до извода, че поведението ми е абсурдно. Човек не може да избяга от действителността. Трябва да се бори срещу нея или да се приобщи. Затова съм тук сега.

Диспечерът вдигна глава.

— При все това си давам сметка колко е абсурдно поведението ми. Сам, без средства, човек не е в състояние да се бори срещу нещо толкова могъщо като Новата организация. Но не мога и да се приобща към нея; невъзможно е да се откажа от всичко, което съм се мъчил да запазя през целия си живот. Човек не може да промени коренно принципите си. Представям си, че подобно нещо се е случило накрая с НЛ.

— Не разбирам какво искате да кажете.

— Това е нещо съкровено. Никога не ще мога да приема нещо, диаметрално противоположно на всичко, което съм защищавал през живота си.

— Но милиони хора приемат Системата. И при това са доволни, щастливи. Защо вие да не сте?

— Не знам, но нещо вътре в мене ми казва, че е така. Струва ми се, че не съм способен да седя осем часа затворен на едно място и да върша работи, които не съм в състояние да разбера. Нужна ми е свобода, за да мога да задоволявам прищевките си и да правя каквото си пожелаея всеки момент, а не да съм обвързан...

— Можете да правите каквото желаете шестнадесет часа на денонощието. Две трети от живота си. Не е ли достатъчно, след като получавате в замяна сигурност?

— В замяна на това прекарвам останалата трета пред една абсурдна машина, да правя абсурдни дупки на не по-малко абсурдни метални части всеки тридесет секунди. Не, това е заробване.

— Работа е.

— Без никаква цел.

— Нищо само по себе си няма цел. Но съвкупността от всички дейности е изградила нашия свят.

— Казвали са ми го многократно преди вас. Нали това е вашата аксиома. Девизът на Новата организация. Жертвувай се като индивид за доброто на обществото. Сам човекът е нищо, важен е колективът. Не ме задоволява.

— Тогава?

— Изложете убедителна причина. Дайте ми достоверна причина, която да оправдава подобно положение, но не натрапвайте фалшивата, унизителна лична сигурност. Покажете ми, че всичко това не е каприз на шепа хора, които си мислят, че по този начин ще разрешат изцяло и безболезнено световните материални проблеми, докажете, че *действително* съществува причина за такова състояние на нещата... Убедете ме и ще приема.

Диспечерът сведе глава.

— Не съм упълномощен. Аз съм само Районен диспечер.

— Много добре — рече Хуан. — Заведете ме тогава при някого, който може да го направи.

VI

И отново се проточват коридори, безкрайни, ярко осветени коридори, които не водят никъде; и отново хлопват една подир друга вратите на залите, където стотици мъже и жени работят с едно и също темпо, напълно еднакви.

Отново хаос и чувството за липса на ориентация, едно безконечно пътешествие из неизбродния лабиринт на Големия град, из необятния Нервен център. И Хуан отново си представя, че това е огромно, жестоко чудовище, което желае да го погълне, ужасяващ водовъртеж, който го влече неудържимо към най-страшната бездна.

Отново затваря врата. И прекрачва праг. И отново застава срещу човек, седнал до гигантски квадратен екран.

Всичко се повтаряше, но с едно стъпало по-нагоре.

Главният диспечер на Града го видя, че влиза, но не помръдна. Седеше пред големия екран и чакаше. Посочи на Хуан стола срещу себе си.

— Значи вие сте последното „свободно“ човешко същество, останало на Земята. Последният скитник. Наистина ще ми е от полза да се запозная с вас. Вълнуващо преживяване.

Хуан седна, като си мислеше, че вероятно за човека отсреща той е само мимолетно развлечение в монотонния му живот, разчертан подобно на големия екран, който сега го впечатляваше с неизвестното си предназначение. Зад помътнялото стъкло, разделено на стотици клетки, съществуваха хиляди миниатюрни микрокосмоси. Той попита:

— Какво контролирате?

Главният диспечер избухна в смях:

— Гложди ви любопитство, нали?

— Да.

— Предупреждавам ви, че една от основите на Новата организация е фактът, че никой не знае нищо друго освен специфичната си работа. За мене това е само екран, който от време на

време ми поставя задачи, които трябва да разреши. Какво има отвъд него, не ме засяга.

— Разбирам — каза Хуан.

Главният диспечер продължаваше да се смее.

— Новата организация е нещо прекрасно — рече той. — Много трудно е да се създаде обществена организация, толкова сполучлива и съвършена като нашата... а ние успяхме. Не смятате ли, че заслужаваме похвала?

— Кой са тези „ние“ — запита Хуан. — Какво се крие зад Новата организация? Кой я е създал?

Главният диспечер повдигна рамене.

— Не знам, нито ме интересува — каза той. — Смятам, че сме я създали всички, защото сме част от нея.

Хуан не отговори. „*Не знам, нито ме интересува.*“ Никой не знаеше нищо и не искаше да узнае. Върховната сила на Новата организация беше незнанието. Никой не знаеше какво има извън машината му и се чувствуваше щастлив, че не знае. Някога някой беше казал, че мисленето носи нещастие. Човек не може да желае нещо, което не познава, не може да завижда на някого заради поста му, защото не знае с какво се занимава той. Ако му се осигури прехрана и минимални удобства и след като знае, че другите не получават повече от него, въпреки че са с едно стъпало по-нагоре, защо трябва да се тревожи.

Да, чудесна система. Изкуството да не знаеш се оказва понякога по-трудно от изкуството да знаеш. Но да успееш да поддържаш незнанието е наистина много по-ценно.

— Искам да поприказвам с някого, който да ми отговори — каза Хуан. — Нужно ми е да срещна човек, способен да даде конкретен отговор на моите въпроси.

— С кого?

— Не знам. Но ми е необходимо да науча още за света, към който искат да ме приобщат.

Главният диспечер поклати глава със съмнение.

— Знанието се противопоставя на принципите на Новата организация. То влече след себе си грижи, които пречат на човека да бъде щастлив.

— Може би в душата си човек не желае да бъде щастлив. Искам да знам.

— Не мога да ви разясня нищо от това, за което ме молите. И се съмнявам, че някой е в състояние да го направи. Във възможностите ми е само да ви включа в нашия свършен свят. Имаме място за вас. Винаги има място за още един човек.

— Отказвам да го приема.

Главният диспечер се изненада:

— *Не можете* да отказвате!

— *Напротив*, мога. Аз съм свободен. Вие проповядвате, че в Новата организация всички сме свободни. Много добре: защитен от свободата, искам да ми се даде правото на знание.

Главният диспечер се двоуми дълго.

— Добре — рече той. — Ще опитам.

Хуан, придружен от двама мъже, излезе от голямата сграда на Службата за централен контрол в Града.

Пешеходните писти гъмжаха от хора, които се разхождаха, разговаряха, смееха се. Всички изглеждаха еднакви, облечени в униформени дрехи, с едни и същи безизразни лица и стереотипни усмивки. Хуан изпита желание да спре някого и да го попита дали наистина е щастлив. Но не посмя.

Той и двамата мъже се качиха в един от сребристите дискове за бързо придвижване. Апаратът се издигна до въздушните ленти за движение и потегли.

Хуан не знаеше къде отиват. Излязоха от Големия град. От въздуха Градът се виждаше такъв, какъвто беше в действителност: безформен конгломерат от големи безлични сгради. Встрани, близо до морето, все още се виждаше необяснима „празнота“ — стройна постройка със заоблени кули, която в миналото, когато бе съществувала религията, е била храм. Но сега дните ѝ бяха преброени.

Транспортният диск се движеше с голяма скорост. Нямаше значение в каква посока, просто се движеше. Навсякъде около него пейзажът беше еднообразен, повтарящ се: необятни поля, огромни фабрики. Мощни машини бяха започнали да прибират реколтата в някои от нивите. А на различни места по машините се виждаха хора,

които често извършваха съвсем ненужни работи. После събраните продукти се обработваха във фабриките, опаковаха се и високопроизводителни механизми им лепяха етикети. Нямаше смисъл да се помага на машините, но хората вършеха една разпокъсана дейност, от която не познаваха нищо, освен преките си задължения.

И това се повтаряше навсякъде. Отдясно, отляво, отпред и отзад. Безбрежни зелени квадрати покриваха плътно земята с цел да се обработи повече, за да се задоволи населението. В огромни ферми с ускорени темпове се угояваше добитъкът, а после на негово място идваха други животни. И така от хоризонт до хоризонт... до безкрая.

А дискът продължаваше пътя си до непознатото място.

Човекът го изучаваше внимателно с поглед.

— Значи вие сте Хуан — каза той. — HZ.27364.V. Отдавна ви чакам.

Намираха се в огромна кубична сграда, издигната сред диви планини, едно от малкото места, до които изравнителните машини още не се бяха добрали поради хълмистия терен. Подвижните писти се виеха над тях, разклоняваха се като гигантска паяжина, чийто геометричен център беше това място. Тук беше и Невралгичната ос на Голямата промяна, Върховният диспечер на Новата организация. Тук вероятно се намираше и Великият разум, който ръководеше целия свят и новата му структура, генералният губернатор, който контролираше Земята. Целта, която Хуан преследваше от дълги години.

— Вие сте последният скитник на планетата, последното човешко същество, което все още не се е приобщило към Новата ни организация — каза мъжът. — Любопитно е да ви видя най-после тук, срещу мене. И съм удовлетворен.

Хуан имаше странното усещане, че човекът се обръща към него в минало време, сякаш смяташе включването му в организацията за решено. Разгледа го. Беше на неговите години, а може би и по-стар. Дребен, слаб, съвсем побелял, с орлов нос и очила с дебели стъкла, зад които нервно шареха очичките му. Ръцете му бяха нежни, бели и кокалести, свикнали да вършат фина работа.

— Интересно е да видя какво представлявате — продължи мъжът. — Отдавна съм забравил думата „скитник“. Произнасянето ѝ

сега оставя странен вкус в устата.

Хуан бе впечатлен от всичко, което го заобикаляше. Сградата приличаше на огромна крепост. В съвременния свят, където армиите бяха разпуснати, а оръжието — напълно унищожено, още съществуваше крепост, в която се съхраняваше нещо. Защото в нея живееше господарят на света, човекът, който, властваше над цялата планета.

Старецът с дебели стъкла на очилата и нервни ръце го гледаше с любопитство. Хуан чувствуваше как изпитателният му поглед, който не забравяше и не прощаваше нищо, го пронизва.

— Главният диспечер на Града ми съобщи, че все още не сте съгласен с новата организация и с нашия начин на живот. Мога ли да знам защо?

Хуан се оглеждаше. Намираха се в малка стая с високи стени като в манастир, с тапети от тъмен плат, които ѝ придаваха известна строгост. Цареше тишина. Мебелировката се състоеше само от кръгла маса и петнадесет стола около нея. Вътре бяха единствено те двамата.

— Да, имате право — каза Хуан. — Изобщо не съм съгласен с начина ви на живот. И няма да го приема, докато не узная какво го е наложило.

— В Града се запознахте с някои от причините.

— Не. Показаха ми подробностите, но не ми отговориха истински на въпроса защо е така.

— „Защо“? Тази дума не се използва вече. Никой не си задава въпроса „защо“.

— Но аз го правя.

Старецът се усмихна.

— Сигурен ли сте?

— Да.

— Тогава искате да знаете всичко, нали?

— Да. Всичко.

— Добре. Ще ви разкажа.

VII

Старецът се наведе напред. Свали си очилата и се втренчи в някаква точка на тавана, сякаш търсеше факти в далечината.

— Голямата промяна трябваше да настъпи — рече той. — Вие го знаете. Беше абсолютно необходимо. Ако не се бе случило, Земята щеше да бъде разрушена напълно.

— Защо?

— Защото светът преди Голямата промяна беше страхотен хаос.

Светът беше страхотен хаос.

Всички съзнателни хора разбираха това; но сам човекът не можеше да спре безбройните събития, които прииждаха в луд водовъртеж. Безумно бързият, абсурдният прогрес беше над възможностите на човешката природа и сигурността на хората на планетата бе разклатена. Светът беше огромен хаос.

Отделните идеологически групировки се мразеха помежду си и тази омраза водеше до лудост. Изобретяваха все по-мощни и смъртоносни оръжия, а после ги бракуваха като остарели, преди дори да са ги използвали, защото неприятелят *сигурно* притежаваше още по-мощни. Под предлог, че запазват мира, народите се готвеха за война. И най-незначителният повод беше достатъчен, за да се започне локален конфликт във второстепенните зони на земното кълбо, в който великите сили участваха с подкрепа и техническа помощ, а понякога и с открита, провокационна намеса. Страхът беше господар на света, *абсолютният* страх от Неприятеля... и страхът от собствената слабост. Живееше се под постоянната заплаха от война, която никога не идваше, но както пророкуваха, щеше да бъде ненадейна, безогледна... И безусловна.

През това време положението навсякъде се влошаваше. Населението нарастваше, а икономическите ресурси намаляваха: храна, енергия, суровини. Гладът пълзеше по планетата като

неизлечима язва — тръгваше от слаборазвитите страни и протягаше непрестанно пипалата си. Увеличаваше се безработицата, а богатствата намаляваха. В най-нисшите слоеве цареше мизерия, а малка част от населението, възползувайки се от ситуацията, натрупваше огромни богатства. Обществените различия се изостряха, а стабилността в световен мащаб се пропукваше и съществуваше опасност светът да изчезне.

Нарастващата автоматизация на множество дейности разширяваше още повече тази пукнатина. Хората биваха отстранявани от работните си места заради интересите на обществото, което виждаше в машините по-доходно капиталовложение от работната ръка. Машините извършваха същата работа като човека, но за много кратко време, с по-голяма ефективност, безпогрешно. Но и фабрично изработените стоки запазваха високите си цени, защото машините също бяха скъпи и колкото повече се натоварваха, толкова по-къс беше полезният им живот.

По такъв начин човешкото същество започна да се съмнява във всичко... дори и в себе си. Напълно объркан, човекът се луташе без определена посока между чувствения, раздут до крайност материализъм и прославения до нелепост мистицизъм. Старите убеждения се рушаха, създаваха се нови, които също не служеха за нищо. И човекът подскачаше като топка от вяра на вяра, без да намери покой.

Пукнатините на нестабилността се разширяваха все повече. Светът беше огромен хаос... И никой не знаеше как да спре надпреварата.

— Много добре си спомням тези дни — каза старецът. — Великите сили се задушаваша от инфлацията, докато слаборазвитите страни, експлоатирани и заробени от съседите си, затъваха в мизерията. Вътрешните конфликти не утихваха. Светът рухваше и, изглежда, нищо не можеше да го спаси. Нищо... освен ако не опитахме да го изградим отново от пепелищата, от самото начало. Точно това направи Голямата промяна.

Нужни бяха години за осъществяването ѝ. От дълго време група хора от всички краища на земното кълбо се бяха събрали да проучат начините за спасяване на света от жертвената клада, на която бе принесен. Трябваше да го върнат към живота, да го възкресят. Бяха хора с широки възгледи, умни и загрижени за бъдещето на човечеството. Новата организация беше тяхно дело.

— Най-парливият въпрос беше неравенството между различните представители на човешкия род. Винаги, още от началото на летоброенето, хората са били разделени на три класи: господари, работници и парии. В историята те са получавали хиляди наименования, всяка епоха им е давала различни определения, но в основата са си останали едни и същи. Те са определяли облика на света преди Голямата промяна. Ако искахме да избегнем несъвършенствата, породени от тяхното съществуване, трябваше да ги премахнем. Съвършеният строй не може да прави разлика между индивидите.

— Но обществените класи още съществуват.

— Не. Има само една класа — работническата. Вътре в нея има различни прослойки, толкова, колкото са нужни за отделните специфични задачи или за задачите, които предлага една и съща дейност в многобройните си разновидности. Но извън работните центрове всички сме напълно еднакви. Няма различие между квалифицираните и неквалифицирани работници, между архитекти и майстори.

Съществуваше и големият проблем с безработицата, който обезкръвяваше националната икономика и пораждаше безсилие у хората. Машините са полезни само ако не заместват изцяло човека. Беше необходимо да се открие някаква формула, която би позволила да се използват предимствата на машините, без да възникват странични проблеми. Формула за единодействие, която да даде възможност на машините да работят, без да изместват човека. Решението беше лесно, налагаше се само леко изменение в структурата им.

— Това беше една от големите ни победи. Сега не съществува дори теоретично граница за възможните работни места. Старият закон за търсенето и предлагането изчезна, има постоянно общо равенство. Когато в една от двете части се извърши промяна, достатъчно е тя да се отрази и в другата част, за да се поддържа равновесието. Самите машини могат да изменят или да приспособяват за човешка дейност един или няколко от процесите си. Така всеки човек разполага със запазено място в производителното общество.

— Въпреки че през целия си живот той ще върши съвсем ненужни неща?

— Ех, вие не разбирате. Нищо не е безполезно в живота. Единствената цел на човешкия труд е била припечелването на средства за прехрана. Каква е била целта на работата на работника, служителя, чиновника преди Голямата промяна? Какво удовлетворение му е доставяла? Няма ненужна работа, ако тя дава възможност на работника да се изхранва.

— Но ако следваме тази максима, по-лесно ще е да оставим човека да се наслаждава изцяло на свободата си, облекчавайки го от труда, който винаги се е смятал за товар.

Старецът бавно поклати глава.

— Проблемът е много по-сложен, не се съмнявайте. На човека му е *нужно* да работи. Не за да се осъществи, а просто за да бъде зает с нещо. Старият мит за идилично щастие „Dolce far niente“^[1] си остава само мит. Безделникът има време да размишлява за себе си и за безполезността си в обществото, а това не го удовлетворява. Мозъкът на работещия човек е зает с друго и той се смята необходим за обществото, въпреки че в действителност не е. В някои страни от епохата преди Голямата промяна се изпробва експериментът, за който намерихме, но това многократно водеше до алкохолизъм и дори до самоубийство. Не е достатъчно човек да знае, че животът му е осигурен, нужно е той да мисли, че сам изкарва прехраната, че дава нещо в замяна. Така няма да го измъчват странни мисли и ще бъде щастлив.

Голямата промяна не беше революция, нито война. Не беше наложена с кръв, защото в такъв случай нямаше да има пълен успех. Беше по-скоро прикритие, лека промяна, която изчакваше най-подходящия момент, за да изплава на повърхността. Появи се точно

навреме, когато светът беше достатъчно узрял, за да я възприеме, и нямаше друг избор, освен да се примири или да загине.

Зато тя победи така категорично.

— Аз бях един от лидерите на Голямата промяна — каза старецът. — Един от онези, които замислиха осъществяването ѝ. Бях много млад по онова време... както сигурно и вие. Добре си спомням онези дни. Светът, изтъкан от злато и нищета, агонизираше в материализма и бавно потъваше в бездънното блато, без да открие спасителен бряг. Не нападахме. Не се вдигнахме насилствено срещу никого. Просто се появихме. Направихме нашите предложения и зачакахме отговор.

Хората дойдоха при нас по собствена воля.

Хуан също си спомняше онези дни.

Изведнъж някакъв слух се разнесе по света. В морално загиналия и материално разрушен свят. Отначало се надигна вълна на скептицизъм, после някои се отзоваха на призива, а сетне и други, много други.

Скоро плъзна мълвата. От пепелищата на рухналия свят Голямата промяна изграждаше нов свят за оцелелите. Тя обещаваше мир и обществена сигурност за всички хора, стабилност за цялата земя. И започна да изпълнява обещанията си.

Хората приветствуваха спасителната ѝ поява. В хаоса, какъвто беше светът, някой възстановяваше разрушеното от непредвидливите и безумни поколения. Нямаше значение как го прави: просто го правеше. Забравиха се древните закони и начини на действие. Старото вече не важеше, защото настъпваше Голямата промяна.

Така между съглашения, лозунги и факти светът възкръсваше изпод древните развалини. Различен от това, което беше преди, но напълно възроден.

— Беше трудна и често неблагоприятна задача — каза старецът. — Трябваше да създадем цялостна обществена организация, Новата

организация. Не можехме да използваме нищо от вече съществуващото, нито материално, нито духовно. Трябваше да го създадем наново, да тръгнем от нулата.

Цели дванадесет години подготвахме всичко и още седем го внедрявахме. Но постигнахме целта си. Някои се опитаха да ни се противопоставят, но нямаха сили да се борят с нас. Защитени от необходимостта, ставахме все по-многобройни, а това е най-добрият начин да се промени един свят. Враговете ни имаха само две възможности: или да се присъединят към нашето движение, или да умрат. Някои се разбунтуваха като вас. Но бяха малцина. И техният бунт ги изолира от останалото човечество.

Построихме ново общество. Старите селища изчезваха постепенно, а върху основите на предишните столици, в началото със същите материали, се изграждаха градовете. Започнахме да създаваме обработваеми площи и правосъдие на всеки град. Образуваха се работните центрове, централизираните контролни служби... Беше дългосрочна задача, но скоро плодовете на нашия труд видяха бял свят. Обществото се промени, хората също. Хаосът изчезна. Тогава успяхме да си отдъхнем, защото всичко, което трябваше да направим, беше готово. Появи се Новата организация... постигнахме поставената цел.

— Така изчезна хаосът — съгласи се Хуан. — Но изчезнаха и всички останки от онова, което бе добро в стария строй. Няма вече литература, живопис, скулптура, музика. Умряха най-древните, най-дълбоките човешки чувства: любовта, омразата, желанието, амбицията. И човекът губеше все повече човешкото у себе си. До днес.

Старецът поклати глава в знак на несъгласие.

— Човекът никога не престава да бъде човек — рече той. — Променил е само външния си облик. Новият строй се нуждаеше от нови хора, които да го населят. Изчистихме древния свят от несъвършенствата му: човекът също трябваше да се освободи от тях, ако искаше да живее в него.

— И така превърнахме човека в поредната машина — каза Хуан. — В името на някакъв натрапен идеал. За да постигнете стабилност, убихте всичките му стремежи, амбициите, съдбата му. Направихте от него сиво, безволево същество, без вътрешен живот. Подобно на пчелите-работнички или мравките.

— Вие не разбирате. До настъпването на Голямата промяна човекът беше слабо и несъвършено създание. Имаше много недостатъци и слабости. Любовта, омразата, амбицията, всичките му стари мечти бяха само болести като рака, левкемията или глада. Тези болести правеха човека нещастен. Нито един от жителите на древния свят не е бил щастлив, а ние се борим за пълно щастие. Затова изтръгнахме всички чувства. Сега, след като постигнахме целта си, в света цари щастие. Човекът от Новата организация няма тревоги, нито неизпълнени желаниа, които да го измъчват. Той е освободен от старите си животински инстинкти.

Хуан усети странна буца да засяда в гърлото му.

— Тогава... нима *никой* не изпитва желание да се върне към древната организация?

Старецът се подвоуми за миг, преди да отговори:

— Една болест никога не може да се изкорени изцяло. Въпреки че се опитахме да унищожим симптомите, като изличим миналото от съзнанието на хората, които не са успели да го опознаят, понякога се наблюдаваха подобни случаи.

Хуан си мислеше за HL.03694.S.

— И какво се прави в такъв случай?

Старецът повдигна рамене.

— Същото както и преди, когато някой се разболееше. Водим го на лекар. Предписва му се лечение. Лекува се. И отново се връща в обществото.

Останките от древния свят бяха вече забравени, две трети от населението не познаваше стария строй, но тук, в мрачната, студена стая, те витаеха из въздуха като призраци от миналото. Само тук. Навън, навсякъде из планетата тези отживелици дори не се смятаха за част от миналото, защото то бе изчезнало и се пазеше под ключ в някои сумрачни библиотеки.

За човека от Новата организация не съществуваше думата „минало“. Съществуваше единствено настоящето, всеобхватно и абсолютно. И липсата на друго извън настоящето правеше хората щастливи. Нямаше стремежи, неприязън, блянове и амбиции. Не се мислеше за онова, което бе отминало, нито за това, което предстоеше

да се случи. Не се мислеше за нищо освен за нещата, които се наблюдаваха в момента: миналото не съществува, бъдещето е без значение. Важно е само настоящето. Тази е аксиомата на щастието.

— При все това, когато разказвах в градовете стари истории, хората ме слушаха с интерес — рече Хуан.

— Защото вашите истории са за деца. Фантастични приказки за феи и гномове, за къщи от бял камък с червени покриви и зелени морави, обсипани с цветя, за пеещи ручей и въздух, пълен с ухания. Всичко това е минало, днес звучи като притча. Понякога, на колективните забави, предлагаме на хората подобни истории. Много се забавляват, като ги гледат.

— Това е чудовищно.

Старият човек поклати глава отрицателно.

— Не се хващайте само за фактите — каза той. — Мислете и за причините. Нима смятате, че древният свят е по-убедителен от новия? Нима намирате, че човекът е бил по-щастлив тогава, отколкото сега, защото е ценял повече изгубеното, а не спечеленото в замяна? Създадохме нов свят, и то съзнателно. Няма грешка... Дори минимална.

— Създадохме? — попита Хуан. — Кого включвате в концепцията за Голямата промяна? Кои са творците на тази чудовищна действителност? Вие ли?

Старецът избухна в смях.

— Наричате ни чудовища, защото още не можете да ни разберете добре. Да, аз, както и много други хора, взех участие в осъществяването на Голямата промяна. Но в известен смисъл ние бяхме едновременно творци и оръдия. Помагахме, но трябваше да оставим грандиозната задача в ръце, по-способни от нашите, тъй като никога нямаше да постигнем това сами. Подкрепяше ни един мозък, който *продължава да съществува*. Всемогъщ мозък. Мозък, който никога няма да умре.

— Кой е той?

— Наистина ли искате да го видите?

— Да.

— Последвайте ме тогава. Ще ви го покажа.

---

[1] Блажено безделие (итал.) Б.пр. ↑

VIII

Стаята беше огромна и студена. Съвсем слаба, червеникавооранжева светлина я потапяше в призрачен сумрак. На пръв поглед изглеждаше съвсем празна, но после бързо се долавяше нечие присъствие — леко туптене, шум от приглушено, нечовешко дишане; странна обстановка, която подсказваше, че тук „живее“ някакъв организъм.

— Това е нашият координационен мозък — рече възрастният човек. — Истинският създател на Голямата промяна.

Хуан спря на прага. По стените бяха окачени странни апарати, конзоли, лампи, електрически ключове, сфери, таблици с показатели, скали. Останалата част беше празна. Само в геометричния център на стаята, срещу контролната, подковообразна конзола се намираше голямо, тапицирано в черно кресло, на което седеше невзрачен човек в бяла престилка. Едва след няколко минути Хуан забеляза още двама мъже, които, подобно на призраци в мрака, се движеха с таблици в ръце покрай стените, и разглеждаха многобройните показатели и мигащи светлини, а после записваха нещо.

Цялата стая внушаваше нечие невидимо присъствие.

— Какво е това? — попита Хуан, без да си дава сметка, че шепти.

— Нашият мозък — отвърна старецът. — Най-могъщият мозък на света. По обем е равен на двадесет етажа, но е всемогъщ. Той е създателят на Голямата промяна, той поддържа Новата организация. Работи неуморно, двадесет и четири часа на денонощие. Никога не ще умре.

— Но... машина ли е?

— Да.

Леката червеникавооранжева светлина сякаш обливаше в кръв огромната зала. Климатичната инсталация, температурата, мекият

килим, който поглъщаше всички шумове, тишината навяваха мисълта за древен храм. Храмът на новата мъдрост, църквата на новата власт.

— Без него Голямата промяна никога нямаше да се осъществи — каза старецът. — Човешкият мозък не може да постигне такава съвършена обществена организация като сегашната. Дори всички световни гении да се бяха събрали, нямаше да създадат и за милион години грубо подобие на това, което направи той. Неговото творение беше необходимо, за да изградим съвършенството, на което се наслаждаваме.

— Но това е машина — промълви Хуан почти беззвучно.

— Да, машина. Но е по-добра от всички гениални хора. Аз и още двеста инженери като мене се трудихме цели единадесет години, докато я проектираме и построим. В основната ѝ програма е предвидено всичко, дори непрекъснатото ѝ автоматично захранване с нови програми, които тя изработва. При нея е невъзможна и най-малката грешка или объркване. Цялата мъдрост, която е притежавал човекът в своето развитие, многовековната му история се съхраняват в паметта ѝ. Добродетелите и недостатъците, успехите и неуспехите на човечеството, постиженията и несполуките му са записани във веригите ѝ. Опитът ѝ е равен на опита на цялата човешка цивилизация. Тя никога не може да се обърка. Нейната памет съдържа знанията на цялата планета и цялата история: нейното минало... а също и бъдеще.

— Но това е машина.

— Разбрахме необходимостта от нейното съществуване, щом си дадохме сметка колко сме жалки и неспособни. Никой от нас не би могъл да поеме и една стомилионна част от нейната задача. Бяхме твърде слаби, несъвършени и травмирани от нашата цивилизация, за да намерим правилно разрешение на проблемите си. Имахме нужда от мозък с по-богати възможности от човешкия, за да открие изход, който да ни спаси от хекатомбите. Тогавя намислихме да създадем голям изкуствен аналитичен мозък, който да съдържа във веригите си подробни данни за проблема: всички събития и последствия от тях, както и необходимите сведения. Трябваше да бъде мозък, способен да съгласува всички елементи и да ги свързва, докато се намери съвършеното решение, единственото, което би дало възможност да се осъществи Голямата промяна. Такава беше и е неговата задача.

— Но това е машина.

— Захранвахме мозъка с богатствата на човешката мисъл. Дадохме му информацията, от която се нуждаеше: зложихме в паметта му факти, цифри, дати, статистики. Предложихме му всичко необходимо. А после му зададохме един въпрос. *Въпроса*. Знаехме, че ще ни отговори, и то правилно. Работи с фантастична скорост в продължение на четиридесет дни и нощи. След това ни даде отговора си, събран в том от седем хиляди седемстотин и седемдесет страници голям формат. Проучвахме го цели четиринадесет месеца, но още от първите двадесет страници ни стана ясно, че решението е намерено. Прозорливостта на мозъка беше изумителна. Най-малката възможност за грешка в структурата му бе изключена, не съществуваше и минимална пукнатина, никакво непредвидено събитие, никакъв пропуснат или нерешен проблем. В страниците се разглеждаше всичко, дори и начинът, по който трябва да продължим да го използваме. Беше идеалното решение... Единственото. Приложихме го на практика.

— Но това е машина.

— Той създаде и провери дейността на Новата организация. С предаването на сведенията неговата работа не завърши, а само започна. Оттогава няма миг почивка, не му е нужна. Съгласува безпогрешно развитието на последователните етапи на Голямата промяна и прогресивното укрепване на Новата организация, като напредва според заложената в него програма, етап след етап; посочва незабавно местата, където са допуснати грешки и прекъсвания, както и начините за тяхното поправяне. От самото начало ръководеше извършването на промяната и малко по малко изплете гъстата паяжина, обхванала днес целия свят. *Той направи всичко*. И продължава, като контролира постоянното равновесие на факторите. Ще го прави и в бъдеще, гарантирайки стабилността на нашето общество *завинаги*.

— Но това е машина.

— Превъзходният му всеобхватен контрол не пропуска абсолютно нищо. На секундата получава информация за хранителните ресурси в света и моментално посочва начините за тяхното разпределение и преработване. Осъществява контрол върху числеността на населението и необходимостта от нови работни места, дрехи, жилища и дори развлечения. Неговата статистика е невъобразимо изчерпателна и максимално актуална. Планирането на

бъдещето на планетата е за сто години напред и той винаги знае какво ще се случи в следващия момент. Предвижда всички промени, включително и тези, които изглеждат непредвидими, а ако са нежелани, ги блокира, преди да са настъпили. Под точния му контрол става невъзможно и най-малкото нарушение на равновесието или най-незначителната грешка.

— Но това е машина.

— Той е вечен: регенерира автоматично и многобройните самостоятелни работни блокове не допускат авария, която би засегнала функционирането му. Заради нашата постоянна стабилност работи ден и нощ, дори когато ни се струва, че всичко се движи по инерция. На него трябва да благодарим за днешния свършен свят.

— Но това е машина.

— Освен това ние бдим над сигурността и продължителността на живота му. Ние, които го построихме в началото, сме вече възрастни, а и мнозина от нас измряха. Сега се обучава младото поколение, за да ни замести. Той самият си избра хората. Малцина са и по-нататък те ще станат покровителите на човечеството. Ще бъдат единственият елит на този свят, жреците на Голямата промяна, както ние бяхме апостолите ѝ. След тях ще дойдат други, а после други и т.н. Докато човечеството стигне до славата или до смъртта.

— Но това е машина.

— Да, машина е. Но в същото време представлява човекът, светът, а и богът. Мозъкът е пазач на нашето минало, настояще и бъдеще. В неговите ръце се намира животът на човека върху Земята. Той е гордостта на Вселената. Той е свършен.

— Но, о, господи, той е *само* машина!

Машина.

Огромна смесица от кабели и електронни части, които управляват човешките съдби. Електронен мозък, който контролира всичко — пресметлив, студен, безпристрастен. Машина, за която човекът е само цифра, информационен бит, магнитен импулс, символ, който е закодиран. Машина, за която индивидът е без значение, важна е безформената обществена маса.

Но пред действителността в един свят, който трябва да бъде стабилен, факторът „личност“ ще бъде отхвърлен. В годините преди Голямата промяна вече разбираха този принцип, но не знаеха да го

прилагат. Нужен беше ум, по-съвършен от човешкия, освободен от чувства, който да може да се абстрахира от човека като индивид, за да постигне космическо виждане на проблема. Мозъкът беше създаден с тази цел. И затова определя сега световните съдбини.

— Ужасно е — промълви Хуан.

— Защо?

— Човекът е станал жертва на най-жестоката шега: да бъде спасен и осъден от една машина. Досега не успях да разбера изцяло Голямата промяна, но вече започвам да я проумявам. Вярвах, че Новата организация ще бъде нещо повече, че съществува някаква дълбока, хуманна причина, която оправдава всичко, което ни заобикаля. А открих, че не е така. Просто всичко е продукт на хладнокръвен, точен и безпристрастен анализ на действителността. Всичко, което представляваше чувство, желание, душевност, беше изличено от планетата, тъй като това бяха понятия, неразбираеми за една машина. Човекът е бил унищожен, убит от машината.

— Не е истина. Единственото, което направихме, е, че построихме нов свят за човека.

— Не — възрази Хуан. — Това, което направихте, е нов човек, съответстващ на новия свят. Нищо повече.

Там, в средата на голямата стая, близо до контролната подковообразна конзола, под бледата, червеникавооранжева светлина старецът наблюдаваше великото си творение.

— Обаче — каза Хуан — така не може да продължава дълго време. Невъзможно е да продължи. Ще настъпи часът, когато човекът ще разбере какво се върши около него, и всичко ще приключи, както се е случвало много пъти досега с предишните системи. Това, което ни заобикаля, ще изчезне и ще се върнем към началото.

— Но мозъкът е безсмъртен.

Хуан продължаваше разпалено:

— Човешкият ум също е безсмъртен. Ще дойде време, когато някой ще разбере чудовищността на света, а после и втори, и трети. Тогава хората ще се разбунтуват и мозъкът ще бъде унищожен.

— За да се възцари отново хаосът.

— Хаосът е без значение, ако човекът възвърне достойнството си.

Старецът избухна в смях.

— Вие продължавате да сте член на старата организация. Трябва да имаш широки възгледи за нещата, за да ги разбереш. Помислете, че структурата на цял един свят се залага в играта. Никой няма да дръзне да се разбунтува срещу Новата организация, защото всички знаят какво зависи от нея. Равновесието на Земята се поддържа благодарение на мозъка и на неговата точна и непрекъсната координация. Представяте ли си какво би станало, ако го разрушат?

— Да, но човекът ще се върне към старата си свобода, макар и сред нищета и болки. Нито една революция не е побеждавала без проливане на кръв, дори и Голямата промяна, въпреки думите ви. Няма значение нито страданията, нито гладът, нито болестите, нито пък самата смърт, ако успеем да се върнем към изконните принципи.

— А кои са изконните принципи? Вие самият казвате, че те са изчезнали, че са унищожени от Голямата промяна. Кой ще ги намери отново?

— Все някой ще ги преоткрие. Ще възкръснат, защото са част от човешката същност.

— Наистина ли вярвате, че така ще стане?

— Убеден съм.

— Добре. Покажете ми го.

IX

През цялото време на странствуването си из лабиринтите на Новата организация, докато стигне до залата с приглушената светлина и натрапваща се тишина, у Хуан Се затвърждаваше убеждението, че не греши. Сега знаеше какво има вътре в Новата организация, както основите, върху които беше изградена, така и причините и обстоятелствата, които бяха довели до нея. Владееше цялата истина. А по-малко от всякога беше убеден в силата ѝ.

— Внесохме данните ви в мозъка — обясни старецът. — Вашата личност, желания, амбиции. И поискахме инструкции, които да изпълним. Даде ни ги за тридесет секунди. Вие, според написаното от него, сте изморен да се борите срещу невъзможното в името на непостижимото. Вашите идеали отдавна са мъртви, вашият стар и мил свят вече не съществува и никога няма да съществува. Новата организация изпълнява конкретна цел, тя е реалистична. „Имало е време — каза мозъкът, след като порови из паметта си, — когато един човек, принадлежащ по онова време към тъй наречените писатели, написал дебела книга за лудия рицар, който също се борил за изчезнали и невъзможни идеали. Това е бил последният образец на борбата за красота — рече мозъкът — и рицарят е издъхнал в умопомрачение.“ Епохата на идеалите отмина, днес действителността властва над фантазията. Вие ще се присъедините към нашите редици по думите на мозъка.

— Не, никога — възрази Хуан. — Само това не.

Старецът се усмихваше.

— Мозъкът написа това заключение, а той не е бъркал досега. Дори създаде работно място за вас в същия град, където започнахте наистина да опознавате Новата организация, запази ви минижилище близо до онзи древен паметник, който ви впечатли. А сега вие твърдите, че ще отстоявате убежденията си. Докажете ми го. Като човек докажете, че мозъкът греши, и с това ще докажете, че нашият свят не е съвършен. Направете го и ще ви повярвам.

— Как? — попита Хуан.

Старецът посочи контролната конзола, пред която човекът, седнал в черното кресло, продължаваше да работи безшумно.

— Разрушете мозъка. Вие твърдите, че провалът на Новата организация е без значение, защото всичко ще стане както преди. Добре, ако наистина сте убеден, аз ще ви повярвам. Но трябва да ми дадете доказателство.

Хуан прокара върха на езика си по пресъхналите си устни.

— Но аз...

— Вие казвате, че държите на убежденията си. Бихте пожертвали цялото човечество, ако мислите, че е справедливо. Споделихте, че са изчезнали любовта, ненавистта, желанието, амбицията. Човекът е машина. Съгласен съм да приемем това. Да се върнем към началото. Към страданията, болестите, смъртта. Да се върнем към безработицата, социалното неравенство, към бедните и богатите, към оскъдицата, глада и болките. Да се потопим в непрестанните борби. Да се върнем към индивидуалността, която толкова защитавате. Решете се на тази стъпка и аз ще повярвам на основанията ви. Ще повярвам, ако вие станете първият човек, способен да се откаже от всичко видяно в името на принципите си.

— Аз...

До конзолата около неподвижна ос се люлееше дълга, дебела и лъскава метална пръчка, която се използваше за изолирането на някоя секция от контролните панели при работа с мозъка. Старецът я освободи от оста и с усилие я подаде на Хуан.

— Хайде, решете се. Докажете ми, че мозъкът се е заблудил, че принципите на Голямата промяна са погрешни. Докажете ми, ако сте способен, че индивидуалната свобода и страданието струват повече от колективната сигурност. Няколко удара по тази конзола ще са достатъчни да повредят мозъка. Хайде, направете го.

Хуан взе металната пръчка, но ръката му трепереше. Човекът, който седеше срещу конзолата, безшумно стана от черното кресло и се оттегли. Старецът леко се усмихваше и чакаше ли, чакаше... Пръчката се вдигна, задържа се няколко секунди във въздуха, потрепери слабо.

— Не — каза глухо Хуан. — Не мога.

Пръчката меко удари в покрития с мокет под. Завъртя се едва около себе си и застана неподвижно. Цареше абсолютно тишина.

И тогава старецът започна да се смее силно, много силно. Очите му се насълзиха, а ехото от смеха му се разнасяше из тихата стая и отекваше приглушено.

Хуан гледаше втренчено контролната конзола, докато човекът с бяла престилка отново застана безшумно на мястото си, сякаш нищо не се беше случило. Хуан прехвърли в мислите си всичко, което беше видял през последните дни, безбройните подробности, които се бяха запечатали в мозъка му. От паметта му бяха изчезнали дървената къщичка и моравата, осеяна с цветя, и лъкатушещата бистра рекичка със златистите рибки. Всичко в света трябва да е полезно, а повърхностните неща да се оставят на заден план. Сега умът му беше зает от големи сгради, градове, огромни ниви, работни центрове. Човекът не беше там, защото той принадлежеше към второстепенните неща.

А старецът продължаваше да се смее. Да, създателите на Голямата промяна имаха право. Сега започваше да разбира. Старото беше изчезнало, а за строителството на новия свят бе нужен нов тип човек. Хуан бе само отживелица, безполезна реликва, второстепенно нещо. Машината отново имаше право.

А той дори нямаше смелост да поеме отговорността за разрушаването на всичко това, защото вече се съмняваше и в разбиранията си.

Помисли за Големия град, за древния храм с осемте островърхи кули, устремени към небето. Щяха да го разрушат и да издигнат на негово място нов блок с жилищни клетки. Беше логично. В известен смисъл той самият беше древен храм и също трябваше да бъде разрушен. Неговата епоха беше изчезнала напълно. Налагаше се да приеме действителността и да се примири със собствения си провал.

Подпря се уморено на ръба на контролната конзола на огромния мозък. Наведе глава, съзерцавайки, без да вижда, как тази объркана плетеница от бутони, лостове, лампи, светлини се колебае и премигва размазано пред очите му.

Две големи сълзи се търкулнаха бавно по бузите му.

И Хуан, HZ.27364.V, заплака беззвучно за всичко, което беше безвъзвратно загубено.

Х

И той, новият гражданин, стана част от Новата организация. Боледува дълго, но Новата организация го излекува и го прие в лоното си. Тя му предложи работно място, запазено за него в обществото.

Новият гражданин на Новата организация има работа като всички, защото макар и твърде възрастен, е полезен за обществото. В продължение на осем часа, от осем до шестнадесет часа през дневната смяна, новият гражданин седи пред голямата машина, в огромна зала, заета от още петстотин машини досущ като неговата. Точно след тридесет секунди малка метална втулка идва до машината и спира пред него, срещу неголям отвор. Тогава новият гражданин вдига дясната си ръка и сваля един лост. Клещи притискат по дължина втулката, извиват единия ѝ край, после тя изчезва и тридесет секунди по-късно друга втулка заема мястото ѝ. Новият гражданин пак повдига дясната си ръка и сменя лоста. И така веднъж и дважд, и трети път.

По този начин новият гражданин е щастлив. За пръв път в живота си се чувства сигурен, закрилян и нищо не тревожи съществуването му. Няма грижи, нито безпокойства. Не изпитва любов, ненавист, нито завист или неприязън към нищо и към никого. Само благодарност. Подобно на останалите членове на Новата организация, той има работна карта, минижилище, петнадесет обменни жетона и може да участва свободно, без да се притеснява, във всички тържества и колективни забави. Не се стреми към нищо повече. Бъдещето му е осигурено и е освободен от грижи до края на живота си. Миналото е окончателно погребано.

Да, новият гражданин на Новата организация е щастлив, много щастлив. Щастлив, щастлив, щастлив, щастлив.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.